

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΨΥΧΟΜΑΝΗΣ

Καθηγητής Νομικής ΑΠΘ

Τηλ. 6944517444- 2310996613

e-mail: spipsi1@otenet.gr

Θεσσαλονίκη, 7 Μαΐου 2015

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ

Στον γράφοντα τέθηκε, γενικά, το **ερώτημα** της νομικής αξιολόγησης του προβλήματος του δανεισμού στο εγγύς παρελθόν καταναλωτών από τις τράπεζες, σε ελβετικό φράγκο, για απόκτηση ιδίως κατοικίας (στεγαστικά δάνεια). Τα δάνεια αυτά, σε διάρκεια ολίγων μόνον χρόνων από τη λήψη τους, κατέστησαν για τους ατυχείς δανειολήπτες άχθος δυσβάστακτο, αφενός μεν και κυρίως λόγω της ανατροπής της αρχικής, ευνοϊκής γι' αυτούς, συναλλαγματικής μεταξύ ελβετικού φράγκου και ευρώ ισοτιμίας, αφετέρου δε λόγω της οικονομικής κρίσεως, που από το τέλος του 2009 άρχισε να μαστίζει τη χώρα μας και να πλήττει ανελέητα το εισόδημα του έλληνα πολίτη. Επί του ερωτήματος αυτού η γνώμη του γράφοντος έχει ως εξής:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

- I. Οι δανειακές συμβάσεις*
- II. Εικαζόμενα τραπεζικά κίνητρα*
- III. Οι κίνδυνοι συναλλάγματος και επιτοκίου*

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

- I. Γενικές παρατηρήσεις*
- II. Ειδικότερες αναφορές- Συμπεράσματα*

Γ. Η ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ, ΕΙΔΙΚΑ, ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 2251/1994

- I. Αθέμιτη εμπορική πρακτική*
 - 1. Ο προσδιορισμός της*
 - 2. Οι αξιώσεις των δανειοληπτών*
- II. Καταχρηστικοί και άκυροι Γενικοί Όροι Συναλλαγών.*
 - 1. Οι προβληματικοί γενικοί όροι*
 - 2. Ο όρος περί του τρόπου εξοφλήσεως του δανείου, ειδικότερα*
 - 3. Η καταχρηστικότητα και ακυρότητα των γενικών όρων*
 - 4. Οι εκ της ακυρότητας των γενικών όρων συνέπειες.*

A. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

I. Οι δανειακές συμβάσεις

Τα συγκροτούντα το ιστορικό του προβλήματος πραγματικά περιστατικά, η διαπίστωση των οποίων συνιστά βασική προϋπόθεση εύρεσης του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου και υπαγωγής σ' αυτόν, είναι, σε γενικές γραμμές και κατά τα ουσιώδη στοιχεία τους, κοινά σε όλες τις σχέσεις τραπεζών με πελάτες τους, δανειολήπτες. Συγκεκριμένα:

Από το 2006, περίπου, είχε αρχίσει να διαμορφώνεται στις συναλλαγές μια, κατά το μάλλον ή ήττον, ευνοϊκή για το ευρώ συναλλαγματική ισοτιμία έναντι του ελβετικού φράγκου, με τάσεις περαιτέρω ενίσχυσης του ευρώ. Με ένα ευρώ, δηλαδή, θα μπορούσε κάποιος να εισπράξει, αρχικά, αμέσως, 1,64 ελβ. φράγκα ή να περιμένει τη διαμόρφωση ακόμα πιο συμφέρουσας ισοτιμίας, ώστε με ένα ευρώ να αποκτήσει, τελικά, περισσότερα από 1,64 ελβετικά φράγκα. Η συνεχής, δηλαδή, υποτίμηση του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ ευνοούσε σημαντικά τους κατόχους του δεύτερου νομίσματος, το οποίο περισσότερο εμπιστεύονταν οι αγορές.

Ταυτόχρονα, όμως, και τα επιτόκια δανεισμού σε ελβετικά φράγκα στην διατραπεζική αγορά (μεταξύ τραπεζών) ήταν πολύ χαμηλά –της τάξεως του 0,2-0,5%-, για τον απλούστατο λόγο ότι η ζήτηση του υποκειμένου σε υποτιμήσεις ασταθούς αυτού νομίσματος την εποχή εκείνη ήταν ελαχίστη.

Έχοντας υπόψη τους τα δεδομένα αυτά, οι τράπεζες των χωρών, -της περιφέρειας, ιδίως- της ευρωζώνης επινόησαν τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα. Έπειθαν, δηλαδή, τους αιτούντες τη λήψη δανείων σε ευρώ, στο εθνικό τους δηλαδή νόμισμα, το οποίο αυτοί πράγματι είχαν ανάγκη για πραγματοποίηση των συγκεκριμένων συναλλαγών τους, (α)να συμφωνούν τη λήψη του δανείου σε ελβετικά φράγκα (ή να μετατρέπουν το ήδη σε ευρώ ληφθέν δάνειο τους σε δάνειο ελβετικών φράγκων), με κυμαινόμενο επιτόκιο LIBOR (=μέσος όρος των επιτοκίων των χορηγουμένων από τις τράπεζες του Λονδίνου δανείων ελβετικών, εν προκειμένω, φράγκων σε άλλες τράπεζες), προσαυξημένο κατά ένα σταθερό ποσοστιαίο περιθώριο (spread), π.χ. 5% ή 6% , (β)να πωλούν αμέσως τα (εικονικά) δανειζόμενα και ουδέποτε εκταμιευόμενα ελβετικά φράγκα στην ίδια τη δανείστρια τράπεζα, λαμβάνοντας μεν τα

αντίστοιχα ευρώ, που πράγματι χρειάζονταν, πληρώνοντας, όμως, στην τράπεζα προμήθεια (αμοιβή) μετατροπής του νομίσματος, (γ)να συμφωνούν την πληρωμή των δόσεων του δανείου ελβετικών φράγκων, είτε στο νόμισμα αυτό (ως εικονική δυνατότητα του δανειολήπτη), είτε – στην πραγματικότητα- σε ευρώ, με βάση την ισοτιμία του προς το ελβετικό φράγκο, κατά τον χρόνο πληρωμής της δόσης, οπότε ο δανειολήπτης υποχρεωνόταν να καταβάλει εκάστοτε στην τράπεζα και πάλι τις αντίστοιχες αμοιβές μετατροπής, (δ)να συμφωνούν ακόμα ότι αναλαμβάνουν τον «συναλλαγματικό κίνδυνο», ότι δηλαδή θα εξυπηρετούν το δάνειο, ακόμα κι αν η αρχική ισοτιμία προς το ευρώ ανατραπεί άρδην σε βάρος τους, χωρίς βεβαίως επαρκείς και κατανοητές περαιτέρω διασαφήσεις, ενώ ουδεμία συνήθως πρόβλεψη δεν γινόταν στην σύμβαση για τον κίνδυνο επιτοκίου, τον κίνδυνο δηλαδή να αποβεί κάποια στιγμή το LIBOR, ως κυμαινόμενο επιτόκιο, επαχθές για τον δανειολήπτη.

Με τον τρόπο αυτόν, ο δανειολήπτης εμφανιζόταν να έχει συνάψει πολυετές δάνειο σε ελβετικά φράγκα, με κυμαινόμενο επιτόκιο LIBOR, σύν ένα σταθερό ποσοστιαίο περιθώριο, ως κέρδος της τράπεζας από τη συναλλαγή (spread). Υποχρεωμένος, περαιτέρω, ο δανειολήπτης να πληρώνει τις δόσεις του δανείου, είτε σε αυτούσια ελβετικά φράγκα, είτε σε ευρώ (ως εικονικά προβλεπομένη διαζευκτική δυνατότητα του), κατά την ισοτιμία ευρώ/ελβετικού φράγκου του χρόνου της πληρωμής εκάστης δόσεως, αγόραζε πλασματικά από την τράπεζα τα ελβετικά φράγκα, που ήταν η οφειλόμενη εκάστοτε δόση του δανείου, ώστε η τράπεζα να κρατεί ως εξόφλημα μεν της δόσης τα αγοραζόμενα –αλλά μη καταβαλλόμενα- με τον τρόπο αυτόν, ελβετικά φράγκα, ως τίμημα δε της πώλησης των ελβετικών φράγκων το καταβληθέν από τον δανειολήπτη ποσό σε ευρώ.

II. Εικαζόμενα τραπεζικά κίνητρα

Ο λόγος, για τον οποίο οι τράπεζες εφηύραν το «προϊόν» της χορήγησης στεγαστικών δανείων σε ελβετικά φράγκα, δεν ήταν ασφαλώς η αποκλειστική εξυπηρέτηση των πελατών, δανειοληπτών, στους οποίους προσφερόταν το δέλεαρ του μικρότερου επιτοκίου. Προδήλως, οι τράπεζες εξασφάλιζαν με την παραπάνω μεθόδευση πολλαπλάσια κέρδη.

Το πώς ακριβώς προέκυπταν, κατά περίπτωση, αυτά, τα πολλαπλάσια – σε σύγκριση με το κέρδος από ένα απλό στεγαστικό δάνειο σε ευρώ- κέρδη, είναι θέμα εσωτερικό κάθε τράπεζας. Μπορούν, όμως, να γίνουν δύο ή τρεις τουλάχιστον ευλογοφανείς υποθέσεις:

(α)Ως, καταρχήν, φαίνεται, μια τράπεζα, έχοντας εξασφαλίσει από προηγηθείσες συναλλαγές της ελβετικά φράγκα, τα διέθετε εικονικά στην ελληνική αγορά με επιτόκιο $X + \text{περιθώριο } \Psi\%$ και συνάμα –αφού στην πραγματικότητα δεν έφευγαν από τα χέρια της- τα διέθετε, πραγματικά, σε άλλες προσοδοφόρες συναλλαγές, επιτυγχάνοντας και πάλι, τουλάχιστον, X επιτόκια (πλέον περιθωρίων), ώστε να αποκομίζει συνολικό κέρδος $2X + \Psi\%$ τουλάχιστον. Σ' αυτό το κέρδος πρέπει προφανώς να προστεθεί και το κέρδος των εικονικών (!) μετατροπών του αρχικού (εκ μέρους της τράπεζας) δανείσματος από ελβετικά φράγκα σε ευρώ και των μηνιαίως καταβαλλομένων (από τους δανειολήπτες) δόσεων από ευρώ σε ελβετικά φράγκα, με τιμή, μάλιστα, πλέον συμφέρουσα για την τράπεζα από εκείνη των συνήθων αυτοτελών αγοραπωλησιών συναλλάγματος. Καθόλου ευκαταφρόνητο κέρδος, αν αναλογισθεί κανείς ότι από το δάνειο σε ευρώ θα εισέπραττε επιτόκια, περίπου, X μόνον + περιθώριο. Επαναυμένη, μάλιστα, από την δυναμική θέση (ισοτιμία) του ευρώ έναντι των άλλων νομισμάτων και του ελβετικού φράγκου την εποχή εκείνη, απέφευγε –ως φαίνεται- να επισημαίνει, με την δέουσα σοβαρότητα, στους ατυχείς πελάτες της τον ελλοχεύοντα συναλλαγματικό κίνδυνο, τον οποίο τότε και η ίδια υποτιμούσε. Απληροφόρητοι και ανυποψίαστοι αυτοί προέβαιναν αθρόα στη σύναψη τέτοιων συμβάσεων, που η τράπεζα της εμπιστοσύνης τους πρότεινε, προσβλέποντας στο όφελος μόνον από το χαμηλότερο επιτόκιο και την μειωμένη εκ του λόγου αυτού οφειλόμενη μηνιαία δόση του δανείου. Ακριβώς δε, επειδή επρόκειτο για στεγαστικά, κατά κανόνα, ή απλά, μικρά επαγγελματικά δάνεια, την αποπληρωμή των οποίων υπολογίζουν πάντα με περίσκεψη οι δανειολήπτες, σε αντιστοιχία με τις συνήθως μικρές ή και σταθερές απολαβές τους, είναι μάλλον αδύνατο – είναι παράλογο- να ευσταθήσει ισχυρισμός ότι η τράπεζα είχε ενημερώσει επαρκώς και διαφανώς (εύληπτα) τους δανειολήπτες αυτούς για τους συναλλαγματικούς και επιτοκιακούς κινδύνους της συναλλαγής σε ελβετικά φράγκα και αυτοί, παρά ταύτα, αναδέχθηκαν τους κινδύνους για σειρά, μάλιστα, ετών (όσα και η διάρκεια των δανείων), για να ωφεληθούν πρόσκαιρα μια ή δυό μονάδες χαμηλότερου επιτοκίου.

(β) Η δεύτερη υπόθεση, βασίζεται στην ανυπαρξία των ελβετικών φράγκων, που η τράπεζα εικονικά δάνειζε. Η συναλλαγή, έτσι, εξηγείται σε πλαίσιο μόνον παράγωγης χρηματοοικονομικής συναλλαγής με τη μορφή swaps (σύμβαση ανταλλαγής νομίσματος ή επιτοκίου). Η τράπεζα, δηλαδή, είχε μάλλον συνάψει σύμβαση swaps με άλλη τράπεζα με περιεχόμενο την (πλασματική) αγορά ελβετικών φράγκων έναντι ευρώ και με ανάληψη υποχρέωσης (πλασματικής) ανταλλαγής των νομισμάτων σε συγκεκριμένο μελλοντικό χρόνο με συγκεκριμένη ισοτιμία χωρίς πραγματική εκτέλεση των αγοραπωλησιών, αλλά με απλή υποχρέωση καταβολής της τυχόν διαφοράς των ισοτιμιών των νομισμάτων, που τυχόν θα προέκυπτε στον μελλοντικό χρόνο λήξεως της σχέσεως. Έχοντας, έτσι, συμβατικά πετύχει να εμφανίζεται τυπικά ως διαθέτουσα ελβετικά φράγκα, τα διέθετε επίσης τυπικά (πλασματικά) σε δάνεια. Το κέρδος της ήταν και εν προκειμένω πολλαπλό. Κέρδιζαν, καταρχήν, οι τράπεζες από τις αμοιβές, που ελάμβαναν για τις πλασματικές μετατροπές των νομισμάτων από τη μια μορφή στην άλλη. Έπειτα, αφού τα παράγωγα συνιστούν εκτός ισολογισμού των τραπεζών συναλλαγές, τα ως άνω δάνεια σε ελβετικά φράγκα δεν επιβάρυναν και δεν μείωναν την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών και τον δείκτη της επάρκειας αυτής (τον συντελεστή φερεγγυότητας, σχέση ιδίων κεφαλαίων προς πιστώσεις= 8%-Βλ. σχετική ΠΔΤΕ και ν. 3601/2007). Μπορούσαν, έτσι, να παρέχουν πιστώσεις και να κερδοσκοπούν, χωρίς κανέναν απολύτως περιορισμό από τον δείκτη φερεγγυότητας, επειδή τα παρεχόμενα στην πραγματικότητα στους δανειολήπτες ευρώ δεν παρέχονταν ως δάνειο (πίστωση), αλλά ως αντίτιμο (τίμημα) της απόκτησης (αγοράς) ελβετικών φράγκων. Κερδοσκοπούσαν, έτσι, και από την πέραν των νομοθετικών ορίων επέκταση των πιστωτικών τους εργασιών, αδιαφορώντας για τον επουσιώδη συγκριτικά κίνδυνο της διατάραξης των συναλλαγματικών ισοτιμιών, αφού τα κέρδη από την επέκταση των πιστώσεων ήσαν σε κάθε περίπτωση πολλαπλάσια. Αν μάλιστα, κατόρθωναν να μεταθέσουν και τον συναλλαγματικό κίνδυνο της συναλλαγής στους ώμους των ατυχών δανειοληπτών –όπως στη συνέχεια το επιχείρησαν- το κέρδη τους θα παρέμεναν αλώβητα και εξασφαλισμένα. Η μεθόδευση αυτή συνιστά προφανέστατα καταστρατήγηση της ισχύουσας νομοθεσίας, που αφορά την πιστωτική λειτουργία των τραπεζών και συνιστά θέμα εποπτείας και ελέγχου εκ

μέρους της Τράπεζας της Ελλάδος. Το αν αντέδρασε και πως η αρμόδια εποπτική αρχή δεν το γνωρίζουμε.

(γ)Συναφής είναι και η εικασία ότι οι τράπεζες δανείζονταν ή αγόραζαν ελβετικά φράγκα από άλλες τράπεζες (διατραπεζικά) με συμφωνία επαναπώλησης (REPOS) και με κυμαινόμενο επιτόκιο LIBOR, τα οποία προορίζονταν για την χορήγηση των συγκεκριμένων δανείων σε πελάτες. Επειδή, όμως, δεν μεταβίβαζαν ποτέ αυτούσιο το νόμισμα αυτό στους δανειολήπτες, η διατραπεζική διαδικασία ήταν λογιστική και στιγμιαία. Ουσιαστικά, δηλαδή, η ελληνική τράπεζα πλήρωνε στην τράπεζα, που χορηγούσε πλασματικά το δάνειο σε ελβετικά φράγκα, μόνον τους τόκους μιας νύκτας ή την αμοιβή για την μετατροπή-αγορά ελβετικών φράγκων, χωρίς να λαμβάνει καν χώρα, λογιστική παλίνδρομη μεταφορά των ελβετικών φράγκων. Η λοιπή διαδικασία ήταν ή ίδια, όπως παραπάνω. Το λαμβανόμενο (πλασματικά) ποσό το δάνειζαν (επίσης, πλασματικά) στον πελάτη καταναλωτή, το οποίο αμέσως ο τελευταίος πωλούσε (πάλι, πλασματικά) στην δανείστρια τράπεζα έναντι ευρώ. Το ποσό των ευρώ εισέπραττε τελικά ο καταναλωτής δανειολήπτης, όχι ως δάνειο, αλλ' ως προϊόν πώλησεως των (εικονικά) ληφθέντων ως δάνειο ελβετικών φράγκων.

Σε όλες τις περιπτώσεις, η εικονικότητα στη συναλλαγή ήταν διάχυτη. Το μόνο μη εικονικό στοιχείο των ως άνω μεθοδεύσεων ήταν οι αμοιβές, που εισέπραττε η δανείστρια τράπεζα για τις εικονικές αγορές και πωλήσεις συναλλάγματος, που φυσικά ανέβαζαν το κόστος του δανείου, πάνω από το συμφωνημένο ποσοστό τόκου (επιτοκίου), χωρίς ο δανειολήπτης να πληροφορείται και να αντιλαμβάνεται ποτέ το πραγματικό κόστος του δανείου σε ελβετικά φράγκα. Δεν του εγνωστοποιείτο, δηλαδή, ποτέ το λεγόμενο ΣΕΠΠΕ (Συνολικό Ετήσιο Πραγματικό Ποσοστό Επιβάρυνσης), το οποίο απαιτεί μεν η νομοθεσία για την καταναλωτική πίστη να γνωστοποιείται πάντοτε στον καταναλωτή, ως απαραίτητο στοιχείο ορθής, κατανοητής (διαφανούς) και πλήρους ενημέρωσής του (ΚΥΑ Ζ1-699/2010 –Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης), δεν αποκλείεται, όμως – αντιθέτως, επιβάλλεται- η χρήση του και στις περιπτώσεις των δανείων που μας απασχολούν, αφού έτσι μόνον επιτυγχάνεται ορθή, αντιληπτή πληροφόρηση και διαφάνεια.

Η φύση του πράγματος καθιστούσε, βεβαίως, δυνατές και άλλες μεθοδεύσεις εκ μέρους των τραπεζών, που δεν μπορούν να γίνουν ευχερώς αντιληπτές και κατανοητές από τον απλό τραπεζικό πελάτη, τον μη έχοντα εξειδικευμένες γνώσεις και εμπειρίες από τον «*πάσαν πανουργίαν ειδότα*» τραπεζικό χώρο. Γι' αυτές, μόνον περαιτέρω εικασίες μπορεί κανείς να διατυπώσει, οι οποίες, ωστόσο, είναι μάλλον περιττό να μας απασχολήσουν στο πλαίσιο της παρούσας έκφρασης γνώμης επί του τεθέντος ερωτήματος. Βέβαιο είναι ότι οι τράπεζες δεν εξημιούνται ποτέ από την πρακτική αυτή. Το αντίθετο, μάλιστα, συνέβαινε. Αυτές, πράγματι, πολλαπλασίαζαν, τουλάχιστον, την πελατεία τους με το δέλεαρ του χαμηλού επιτοκίου των δανείων σε ελβετικά φράγκα, που άλλωστε με έξαρση διαφήμιζαν, ενώ εξασφάλιζαν για τον εαυτό τους αμοιβές μετατροπών νομισμάτων (αφού καθόριζαν, οι ίδιες, ελεύθερα, τις τιμές πώλησης του ελβετικού φράγκου, με δικά τους ημερήσια δελτία συναλλάγματος) και σταθερά περιθώρια επιτοκίων τέτοια, ώστε το επιτυγχανόμενο συνολικά κέρδος να είναι συχνά ανώτερο και από εκείνο των δανείων σε ευρώ. Ταυτόχρονα, επίσης, πολλαπλασίαζαν στη νιοστή την ρευστότητά τους και την εντεύθεν κερδοσκοπία τους, μέσω της συνεχούς χορήγησης τέτοιων δανείων, κάνοντας προς τούτο χρήση και των δυνατοτήτων της τιτλοποίησης των απαιτήσεων από τα δάνεια αυτά, για να χορηγούν άλλα... και άλλα.. χωρίς τελειωμό.

III. Οι κίνδυνοι συναλλάγματος και επιτοκίου

Σε κάθε περίπτωση δανεισμού ελβετικών φράγκων για κάλυψη στεγαστικών, ιδίως, αναγκών των δανειοληπτών σε ευρώ, ελλόχευαν, ασφαλώς, οι κίνδυνοι της ανατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας των δύο νομισμάτων και των επιτοκίων δανεισμού τους. Η ίδια, μάλιστα, η συντονισμένη δράση πολλών τραπεζών της ευρωζώνης ενείχε τον σπόρο της ανατροπής. Αφού, δηλαδή, αυξανόταν η ζήτηση σε ελβετικά φράγκα, επόμενο ήταν, κατά την κλασσική οικονομική θεωρία της προσφοράς και της ζήτησης, να αυξανόταν και η τιμή τους και, μαζί της, το κόστος διατήρησής τους, το επιτόκιο. Φαίνεται, όμως, ότι οι κίνδυνοι αυτοί υποτιμήθηκαν τότε σκανδαλωδώς –αν δεν προκλήθηκαν αιτιωδώς- από το τραπεζικό σύστημα, το οποίο, άλλωστε, δεν παρέμενε ούτε στιγμή εκτεθειμένο στους εν λόγω κινδύνους, αφού τα ελβετικά φράγκα, που εκάστοτε εξασφάλιζε, επιστρέφονταν τυπικά –αφού ουσιαστικά ούτε καν λαμβάνονταν- αμέσως ή εν μια νυκτί στους δανειστές (άλλες τράπεζες).

Εκτεθειμένοι παρέμεναν πάντα οι δανειολήπτες. Στην προσέλκυσή τους, πάντως, δεν δίσταζαν τα τραπεζικά στελέχη, αφού από την αύξηση της πελατείας και των κερδών, επι τη βάση εσωτερικής «στοχοθεσίας», εξαρτούσαν αυτοί τα παχυλά «bonus» και την ανάδειξή τους σε «golden boys». Στα «ψιλά γράμματα» έτσι των δανειακών συμβάσεων περνούσαν απαρατήρητες κάποιες αναφορές στον συναλλαγματικό κίνδυνο, τον οποίον τα τραπεζικά στελέχη μεθοδικά απέκρυβαν και πειστικά υποτιμούσαν. Δεν δικαιολογείται άλλως πως η αθρόως εκδηλωθείσα εμπιστοσύνη, άλλως τύφλωση, των πάσης φύσεως επαγγελματιών, αλλά και των διαφορετικής οικονομικής κατάστασης και μορφωτικού επιπέδου λοιπών δανειοληπτών στο σε πολυτελή συσκευασία δώρου προσφερόμενο δάνειο των ελβετικών φράγκων, παρά στην επιρροή μόνον, που άσκησαν πάνω τους τα «γητεύματα» των «σειρήνων» και χρυσοκάνθαρων του τραπεζικού χώρου.

Κάποιες τράπεζες προσέφεραν έναντι του συναλλαγματικού μόνον κινδύνου ασφαλιστικές διεξόδους. Η Εθνική Τράπεζα και η Eurobank, για παράδειγμα, παρείχαν στον δανειολήπτη την δυνατότητα να ασφαρίζεται για τον κίνδυνο διατάραξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας σε βάρος του, έναντι ασφαλίστρου, όταν όμως η διακύμανση θα υπερέβαινε το 5% της αρχικής βασικής ισοτιμίας. Το βάρος, ωστόσο, του ασφαλίστρου, η αδυναμία κατανόησης του ύψους της ασφαλισμένης διακύμανσης, το περιορισμένο του ασφαλισμένου κινδύνου σε άνω του 5% διακύμανση και σε σχέση μόνο με τις οφειλόμενες δόσεις και ο περιορισμένος χρόνος διάρκειας της ασφάλισης (3-5 χρόνια), σε συνδυασμό με την επιθετική πειστική πολιτική των τραπεζικών υπαλλήλων, έδωχνε κάθε σκέψη για την αναγκαιότητα της ασφάλισης του υποτιμημένου, ούτως ή άλλως, από την τράπεζα κινδύνου.

Τελικά, όμως, ο υποτιμηθείς κίνδυνος σταδιακά επήλθε. Θα μπορούσε, μάλιστα, να ειπωθεί βάσιμα, πως **προκλήθηκε** από εκείνους, που στις συναλλαγές τον υποτιμούσαν. Η συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου ανατράπηκε άρδην σε βάρος του ευρώ. Τον Αύγουστο, μάλιστα, του 2011, η ισοτιμία αυτή ήταν 1 ευρώ ανά 1,08 βελγικά φράγκα. Οι δανειολήπτες καλούνταν να πληρώνουν όλο και υψηλότερες δόσεις, απληροφόρητοι για τα συμβαίνοντα και απρόσκλητοι από τις τράπεζες για από κοινού αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων, όπως απαιτούσε η σχέση εμπιστοσύνης, η ηθική και η αναμενόμενη

επαγγελματική ευσυνειδησία των τραπεζών. Προφανώς –για τους έχοντες γνώση των πραγμάτων-, οι επιβραβευμένοι για τα κατορθώματά τους, κατά την εποχή της ασυδοσίας, τραπεζικοί υπάλληλοι δεν είχαν καμία πλέον διάθεση –και συμφέρον- να αποκαλύψουν οι ίδιοι την παταγώδη αποτυχία των δράσεών τους. Άρχισαν, όμως, να διαμαρτύρονται οι ίδιοι οι δανειολήπτες, όταν, ιδίως, η γενικευμένη οικονομική κρίση άνοιξε τους οφθαλμούς τους, για να αντιληφθούν επιτέλους το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος.

B. ΓΕΝΙΚΕΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Επί νομικού, δικαικού πεδίου, το ζήτημα, σε πλαίσιο γενικής και ειδικής θεώρησής του, έχει ως εξής:

I. Γενικές παρατηρήσεις

1. Η χορήγηση δανείων συνιστά τραπεζική δραστηριότητα, ανήκουσα στις πιστωτικές εργασίες των τραπεζών, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11 ν. 4261/2014 (και όμοιων διατάξεων προϊσχυσάντων νόμων, όπως του άρθρου 11 ν. 3601/2007, κ.άλ.).

Η ρητή, αυτή, ειδική αναφορά στους οργανωτικούς και «εποπτικούς» του τραπεζικού συστήματος νόμους της πιστωτικής εν γένει δραστηριότητας των τραπεζών υποδηλώνει ήδη ότι σ' αυτήν αποδίδεται μεγάλη οικονομική και κοινωνική σημασία. Για τον λόγο αυτόν, άλλωστε, τελεί υπό τον αυστηρό προληπτικό και κυρωτικό έλεγχο και την εποπτεία της κεντρικής μας τράπεζας, της Τράπεζας της Ελλάδος, ακόμα και με βάση διατάξεις του ίδιου της του καταστατικού (που αναφέρονται σε χάραξη, άσκηση και εποπτεία της πιστωτικής πολιτικής στη χώρα μας) (βλ. ιδίως άρθρα 2 και 55 επ. του π.δ. 21/22 Αυγ. 1931), και με βάση, επιπλέον, τις ειδικές διατάξεις του ν.δ. 588/1948, περί ελέγχου της πίστωσης, πέραν ασφαλώς του γενικότερου ως άνω εποπτικού νόμου 4261/2014 (ή προηγουμένως του ν. 3601/2007 κ.άλ.).

Οι τράπεζες, επομένως, είναι υποχρεωμένες να ασκούν την εν λόγω δραστηριότητα εξυπηρετώντας, στηρίζοντας, προάγοντας το γενικό, κοινωνικό συμφέρον, στο πλαίσιο του οποίου λειτουργούν και κερδοσκοπούν. Εμπνέουν και παρέχουν, κατ' ακολουθίαν, εμπιστοσύνη στον κάθε πελάτη, που προσφεύγει στις υπηρεσίες τους, ότι θα πράξουν

κάθε τι αναγκαίο για να προστατεύσουν τα έννομα συμφέροντά του, την προσωπικότητά του και την περιουσία του. Οι υποχρεώσεις αυτές της κάθε τράπεζας από τη **σχέση εμπιστοσύνης** με τον κάθε πελάτη της βρίσκουν παρ' ημίν έρεισμα στα άρθρα 197, 281 και 288 ΑΚ, στην καλή, δηλαδή, πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, συγκεκριμενοποιούμενες, όμως, κατά περίπτωση. Η παράβαση, έτσι, των υποχρεώσεων αυτών εκ μέρους των τραπεζών, συνιστούν περιπτώσεις πλημμελούς εκπληρώσεως της παροχής τους και, κατά τις γενικές διατάξεις, υποχρεώνουν τις τράπεζες σε αποζημίωση των πελατών τους.

Στην ίδια, επίσης, νομική λογική υπάγεται και ο έλεγχος τόσον της εν γένει συμπεριφοράς των τραπεζών ως **θεμιτής ή αθέμιτης** (άρθρα 9Α επ. ν. 2251/1994), όσο και των χρησιμοποιούμενων απ' αυτές **Γενικών Όρων Συναλλαγών**, ως καταχρηστικών και άκυρων, κατά τις εξειδικεύσεις της διαφάνειάς τους και της καταχρηστικότητας, ως προφανούς υπερβάσεως των ορίων της καλής πίστεως, στις διατάξεις του άρθρου 2 του ν. 2251/1994.

2. Η χορήγηση δανείων σε συνάλλαγμα δεν προσκρούει πλέον σε απαγορευτικές διατάξεις νόμων. Το άρθρο 63 ΣΛΕΕ, πράγματι, επιβάλλει την ελευθερία της κίνησης κεφαλαίων στην Ευρώπη, συμπεριλαμβάνοντας στην ελευθερία αυτή και τα πάσης φύσεως δάνεια και πιστώσεις (βλ. και οδηγία 88/361/ΕΟΚ). Αλλά και η διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 5 του ν. 2842/2000 καταργεί ρητά κάθε διάταξη που απαγορεύει την συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε συνάλλαγμα. Την ίδια ελευθερία, ως προς την κίνηση λογαριασμών σε συνάλλαγμα και την κατάργηση σχετικών ποινικών διατάξεων, είχε κατοχυρώσει ήδη ο νόμος 2076/1992 στο άρθρο 26 αυτού. Ένεκα αυτής, ακριβώς, της νομοθεσίας, φαίνεται ότι έχουν πλέον εμμέσως καταργηθεί οι διατάξεις των άρθρων του νόμου 5422/1932, που έθεταν διάφορους περιορισμούς στην αγορά και την πώληση συναλλάγματος.

Βεβαίως, διατηρούνται σε ισχύ Πράξεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (ΠΔ/ΤΕ), όπως οι 2303, 2325, 2342 του 1994, οι οποίες συνδέουν την κατοχυρωμένη αυτήν ελευθερία με «*την κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών*» των κατοίκων της Ελλάδος. Συνδέουν, δηλαδή, την συναλλαγματική ελευθερία με την χρηματοδοτική αναγκαιότητα. Αν και δεν συνάγονται εκ της ρυθμίσεως αυτής συμπεράσματα ακυρότητας των

δανειακών συμβάσεων σε ελβετικά φράγκα με εφαρμογή της ΑΚ 174, διαπιστώνεται, ωστόσο, εν προκειμένω μια παραβατική (αθέμιτη) των τραπεζών συμπεριφορά, σε επίπεδο κανόνων διοικητικής φύσεως, ικανή να στιγματίσει τις μεθοδεύσεις τους ως παράνομες ή αντικείμενες στα χρηστά ήθη και, ενδεχομένως, να στοιχειοθετήσει εντεύθεν, κατά τις περιστάσεις, αδικοπραξία και υποχρεώσεις αποζημίωσης των δανειοληπτών (ΑΚ 914).

3. Αφού, λοιπόν, η συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε συνάλλαγμα –άρα και τα δάνεια σε συνάλλαγμα- είναι πλέον, με βάση τα παραπάνω λεχθέντα, ελεύθερα, και τα στεγαστικά, εντεύθεν, δάνεια σε ελβετικό φράγκο μπορούσαν και μπορούν να συνάπτονται, επίσης, ελεύθερα. Όπως, όμως, συμβαίνει με κάθε πραγματική ελευθερία, η σύναψη τέτοιων συμβατικών σχέσεων θα έπρεπε να γίνεται εντός των ορίων της κοινωνικής αποστολής των τραπεζών και των περιορισμών από τα καθήκοντα προστασίας των εννόμων αγαθών του κάθε πελάτη, που προσφεύγει στις τράπεζες, εμπιστευόμενος σ' αυτές την διαχείριση οικονομικών του υποθέσεων και αναγκών (ΑΚ 197, 288). Η ελευθερία ακριβώς αυτή αναδεικνύει και την εγκυρότητα, καταρχήν, της συμφωνίας των μερών να εκπληρώνεται η επιστροφή του δανείου, είτε στο ίδιο νόμισμα, είτε σε άλλο.

Η ΑΚ 291, επομένως, που παρέχει στον οφειλέτη δικαίωμα να εκπληρώνει στην Ελλάδα την οφειλή ξένου νομίσματος σε εγχώριο νόμισμα, δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω, επειδή, κατά τη διάταξη του άρθρου αυτού, το προβλεπόμενο δικαίωμα υφίσταται, αν η οφειλή έχει συμφωνηθεί καταβλητέα στο ξένο μόνον νόμισμα, χωρίς συνάμα τα μέρη να έχουν αποκλείσει τη δυνατότητα της πληρωμής σε άλλο ή το εγχώριο νόμισμα. Στην περίπτωση, αντιθέτως, που μας απασχολεί, οι ελληνικές τράπεζες έχουν συμπεριλάβει στο κείμενο των δανειακών συμβάσεων ρήτρα του τύπου ότι «η εξόφληση του δανείου θα γίνεται είτε στο νόμισμα της χορήγησης, είτε σε ευρώ, με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής» ή άλλης παρόμοιας μορφής, με την ίδια πάντως σημασία. Δεν υπάρχει, κατά συνέπεια, περιθώριο εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 291. Επί του θέματος αυτού θα επανέλθουμε πάντως παρακάτω.

4. Ο δανειολήπτης, εξάλλου, των ελβετικών φράγκων εμπίπτει, αναμφίβολα, στην έννοια του καταναλωτή του ν. 2251/1994. Ήταν –

είναι- δηλαδή το πρόσωπο, για το οποίο προορίζονταν τα προσφερόμενα στην τραπεζική αγορά δάνεια και το οποίο έκανε χρήση τούτων, αποτελώντας τον τελικό αποδέκτη τους, όντας και αποδέκτης του χειμάρρου των σχετικών διαφημιστικών μηνυμάτων των τραπεζών, που παρίστανται, εν προκειμένω, ως «προμηθευτές», κατά το νόμο (άρθρο 1 παρ. 4 ν. 2251/1994). Ο δανειολήπτης αυτός, πληροί, επίσης, και την ειδικότερη έννοια του καταναλωτή, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 9Α του ν. 2251/1994, αφού ως φυσικό, κατά κανόνα, πρόσωπο έχει προσφύγει στις υπηρεσίες των τραπεζών για να καλύψει στεγαστικές του απλώς, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ανάγκες. Τυγχάνει, επομένως, και της ειδικής προστασίας του νόμου 2251/1994.

II. Ειδικότερες αναφορές- Συμπεράσματα

Η προηγηθείσα αναγωγή στα πραγματικά και τα νομικά δεδομένα της περιπτώσεως χορηγήσεως δανείων σε ελβετικά φράγκα επιτρέπει πλέον την εξαγωγή των κάτωθι ειδικότερων συμπερασμάτων:

1. Ο γράφων έχει σε μελέτη του, δημοσιευθείσα στο ΔΕΕ 2015 (σελ. 1επ.), υποστηρίζει ότι οι συμβάσεις στεγαστικών, ιδίως, δανείων σε ελβετικά φράγκα πάσχουν, κυρίως, από ακυρότητα, λόγω **εικονικότητας**, στην οποία οι συμβαλλόμενοι, εν γνώσει τους, κατέφυγαν, για να μπορέσουν να απολαύσουν αμφότεροι τα προνόμια της εν λόγω εικονικής συναλλαγής. Στην πραγματικότητα, δηλαδή, τράπεζες και πελάτες συμφωνούσαν δάνεια σε ευρώ. Οι δανειολήπτες επεδίωκαν -ήθελαν- δάνεια σε ευρώ, γιατί αυτό ήταν το νόμισμα της ανάγκης, που έπρεπε να καλύψουν, αυτό γνώριζαν καλά ως μέσο πληρωμών, αυτό διέθεταν και εισέπρατταν, μ' αυτό μπορούσαν να υπολογίζουν την ικανότητά τους να πληρώνουν και να πληρώνονται, αυτό, εν τέλει, το νόμισμα απετέλεσε την πραγματική παροχή, αυτό έδιναν και ελάμβαναν οι τράπεζες. Η μεθόδευση, βέβαια, έκρυβε κινδύνους, τους οποίους δεν μπορεί κανείς να ισχυρισθεί βάσιμα ότι γνώριζε ο καλόπιστος δανειολήπτης. Ήταν δηλαδή αδιανόητο για έναν κοινό λήπτη ενός τέτοιου δανείου να αναλαμβάνει εν γνώσει του τον συναλλαγματικό κίνδυνο και τον κίνδυνο του επιτοκίου ενός άλλου νομίσματος, του οποίου ούτε καν το χρώμα δεν εγνώριζε -ούτε βεβαίως ακόμα και σήμερα γνωρίζει- για χρονικά, μάλιστα, διαστήματα ανώτερα

και μιας δεκαετίας, όπως συνήθως συμφωνούνται να διαρκούν ιδίως τα στεγαστικά δάνεια. Δυσόιν θάτερον, λοιπόν. Είτε θα δεχθεί κανείς την εικονικότητα, είτε θα δεχθεί παραπλάνηση (απάτη) ή έστω πλάνη του δανειολήπτη, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες.

2. Επί της ρήτρας (όρου), ειδικότερα, των δανείων περί αναλήψεως από τον πελάτη του συναλλαγματικού κινδύνου, στην ίδια ως άνω μελέτη, επισημαίνεται ότι οι υπογραφείς συμβάσεις αναφέρουν, συνήθως, ότι *«ο οφειλέτης και ο εγγυητής δηλώνουν ότι πριν την υπογραφή της ...σύμβασης, ενημερώθηκαν...και ότι....επεξηγήθηκαν όλοι οι όροι...και ιδίως οι κίνδυνοι που μπορεί να προκύψουν από ενδεχόμενη αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ...»*. Μια τέτοια, ωστόσο, ρήτρα δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στα πράγματα. Δεν μπορεί να είναι αληθής, για τους εξής, προφανείς λόγους:

(α)Γιατί τα πράγματα βοούν, όντως, περί του αντιθέτου. Δεν συνάδει, πράγματι, προς την συμπεριφορά ενός κοινού -ιδίως, στεγαστικού-οφειλέτη η ανάληψη οποιουδήποτε επενδυτικού σε συνάλλαγμα κινδύνου. Αν υπόψη των δανειοληπτών είχε τεθεί ο συναλλαγματικός κίνδυνος, με οποιαδήποτε διαβάθμιση, είναι βέβαιο ότι η σχετική σύμβαση δεν θα συναπτόταν.

(β)Γιατί η ίδια η συνήθης συμπεριφορά των τραπεζών, με τον τονισμό των ευεργετημάτων για τον πελάτη από τη σύμβαση και με την αποσιώπηση ή υποβάθμιση των κινδύνων, συνοδευόταν πειστικά και με τον αυτοπεριορισμό τους σε εγγραφή προσημειώσεων προς εξασφάλιση των δανείων σε συγκεκριμένης αξίας ακίνητα, ώστε να αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι τράπεζες δεν υπολόγιζαν και στην πράξη τον συναλλαγματικό κίνδυνο, που θα μπορούσε να καταστήσει την ληφθείσα ασφάλεια ανεπαρκή για τις ίδιες και τον ίδιο τον παραχωρήσαντα αυτήν ανυποψίαστο δανειολήπτη ή τρίτον.

(γ)Γιατί ο ως άνω συμβατικός όρος συνιστά προδιατυπωμένο γενικό όρων συναλλαγών της τράπεζας, ο οποίος είναι άκυρος, ως καταχρηστικός, είτε κατά το άρθρο 6, είτε, ειδικότερα, κατά τη διάταξη του άρθρου 7 περ. κδ' ν. 2251/1994, στο μέτρο που βεβαιώνει γνώση των κινδύνων εκ μέρους των δανειοληπτών (καταναλωτών), ενώ στην πραγματικότητα τους αγνοούν.

(δ) Γιατί η σχέση εμπιστοσύνης τράπεζας και πελάτη, ερειδομένη στις διατάξεις των άρθρων 197 και 288 ΑΚ, επέβαλε, από λόγους προστασίας των συμφερόντων του πελάτη, την ειδική, σαφή, ιδιαίτερα εμφατική και ακριβή εκ μέρους των τραπεζών προς τους δανειολήπτες υπόδειξη του ελλοχεύοντος στη σχέση συναλλαγματικού κινδύνου. Ακριβέστερα, από λόγους τηρήσεως των αρχών της καλής πίστεως, κάθε τράπεζα όφειλε να αποτρέπει τους πελάτες της –όχι, ασφαλώς, να τους προτρέπει- από τέτοιου είδους συμβάσεις με αυξημένο κίνδυνο.

(ε) Γιατί η παραπλάνηση των δανειοληπτών –με την έννοια της αποσιώπησης του συναλλαγματικού κινδύνου- συνεχιζόταν, κατά κανόνα, και μετά την κατάρτιση εκάστης δανειακής συμβάσεως σε ελβετικά φράγκα, μέσω των *extrait*, που εκδίδονταν και στέλνονταν μηνιαία από τις τράπεζες στους δανειολήπτες, στα οποία αναφερόταν η κίνηση μόνον των λογαριασμών σε ελβετικά φράγκα, χωρίς καμία υπόδειξη ή προειδοποίηση για τον επερχόμενο ή επέλθοντα κίνδυνο, κατά παράβαση κάθε ηθικής αρχής ή αρχής από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (ΑΚ 178, 281, 919).

3. Δεν παραβλέφθηκε, επομένως, στην παραπάνω μελέτη και η προφανής αντίθεση της συμπεριφοράς των τραπεζών και χρησιμοποιηθεισών στις δανειακές συμβάσεις προδιατυπωμένων ρητρών (γενικών όρων) προς τις ειδικές διατάξεις του νόμου 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών. Το σχετικό θέμα δεν εξετάστηκε, ωστόσο, εκεί, ενδελεχώς. Με την πάροδο, όμως, του χρόνου αποδείχθηκε πως τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα απασχολούν πάρα πολλούς δανειολήπτες, που, ως λέγεται, ξεπερνούν τις 70.000. Φαίνεται, ως εκ τούτου, αναγκαία μια πληρέστερη εξέταση του ζητήματος σε σχέση με το νόμο 2251/1994 και τις προοπτικές μιας **συλλογικής αγωγής** στο πλαίσιο τούτου.

Γ. Η ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ, ΕΙΔΙΚΑ, ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ Ν. 2251/1994

Αναφέρθηκε ήδη ότι οι ιδιότητες του καταναλωτή, στο πρόσωπο κάθε δανειολήπτη, και του προμηθευτή, στο πρόσωπο κάθε τράπεζας, είναι δεδομένες. Αναμφισβήτητη είναι, επομένως, και η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου 2251/1994 στη σχέση τους, ως σχέση παροχής δανείου σε ελβετικά φράγκα. Με βάση, λοιπόν, τις διατάξεις του νόμου

αυτού και υπό την επιφύλαξη των λοιπών γενικών ως άνω διαπιστώσεων, μπορούν να παρατηρηθούν και τα ακόλουθα:

I. Αθέμιτη εμπορική πρακτική

1. Ο προσδιορισμός της

Η μεθοδευμένη, καταρχάς, αθρόα από τράπεζες παροχή σε καταναλωτές δανείων σε ελβετικά φράγκα, με τον περιγραφέντα τρόπο, συνιστά «**αθέμιτη εμπορική πρακτική**», με την έννοια των σχετικών διατάξεων των άρθρων 9α, 9β, 9γ, 9ε και 9ζ του ν. 2251/1994.

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων αυτών: «1. **Απαγορεύονται οι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές που υιοθετούνται πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή...** 2. **Μία εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη όταν είναι αντίθετη προς τις απαιτήσεις επαγγελματικής ευσυνειδησίας και στρεβλώνει ουσιωδώς ή ενδέχεται να στρεβλώσει ουσιωδώς την οικονομική συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή...** 4. **Εμπορικές πρακτικές είναι αθέμιτες, ιδίως όταν είναι παραπλανητικές ή επιθετικές...**» (άρθρο 9γ). «**Μία εμπορική πρακτική θεωρείται παραπλανητική, όταν... με οποιονδήποτε τρόπο... παραπλανά ή ενδέχεται να παραπλανήσει το μέσο καταναλωτή, ακόμα κι αν οι πληροφορίες είναι αντικειμενικά ορθές όσον αφορά ... τα στοιχεία...και ... τον οδηγεί να λάβει απόφαση συναλλαγής την οποία διαφορετικά δεν θα ελάμβανε. Τα στοιχεία αυτά είναι: ...β)τα κύρια χαρακτηριστικά του προϊόντος, όπως ... τα οφέλη, οι κίνδυνοι...**» (άρθρο 9δ). «1. **Μια εμπορική πρακτική θεωρείται παραπλανητική όταν ...παραλείπει ουσιώδεις πληροφορίες που χρειάζεται ο μέσος καταναλωτής για να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση συναλλαγής και ως εκ τούτου τον οδηγεί να λάβει απόφαση συναλλαγής την οποία διαφορετικά δεν θα ελάμβανε. 2. **Παραπλανητική παράλειψη** τεκμαίρεται και όταν ο προμηθευτής αποκρύπτει ουσιώδεις πληροφορίες ή τις παρέχει κατά τρόπο ασαφή, ακατάληπτο, διαφορούμενο**» (άρθρο 9ε). «**Μια εμπορική πρακτική θεωρείται επιθετική εάν χρησιμοποιεί κατάχρηση επιρροής...**» (άρθρο 9ζ).

Οι τράπεζες, από το άλλο μέρος, συνιστούν –όπως ήδη αναφέρθηκε– φορείς και παρόχους εμπιστοσύνης, πίστης, δηλαδή, ότι θα υπηρετήσουν τα συμφέροντα του πελάτη τους με τον καλύτερο, τον πιο συμφέροντα

για εκείνον –όχι για τις ίδιες- τρόπο. Σ' αυτήν την πίστη στηριζόμενοι οι πελάτες, ενεργούν συνήθως κατά τις υποδείξεις των τραπεζών. Σ' αυτές αναγνωρίζουν και την ιδιότητα του ειδικού, του επαίοντος, στον χειρισμό οικονομικών θεμάτων τους. Η επιρροή, για τους λόγους αυτούς, που ασκούν οι τράπεζες στην βουλευτική ελευθερία των πελατών τους είναι, εκ των πραγμάτων, καταλυτική.

Εν προκειμένω, παρώθησαν οι τράπεζες πολλούς να λάβουν στεγαστικά, ιδίως, και άλλα δάνεια σε ελβετικό φράγκα, υπερτιμώντας τα οφέλη και υποτιμώντας προφανέστατα τους κινδύνους, αφού αν τους επεσήμαιναν με τον σωστό υπεύθυνο τρόπο, με τον οποίο ήταν υποχρεωμένες (ΑΚ 288) να το κάνουν απέναντι στους πελάτες τους, καταναλωτές, ουδείς εξ αυτών θα δεχόταν το δάνειο. Επρόκειτο, άλλωστε, για δύο τουλάχιστον σοβαρότατους κινδύνους. Συναλλαγματικό και επιτοκίου. Ο δεύτερος, ιδίως, ακόμα και σήμερα, υποτιμάται, παρότι τα δάνεια παρείχοντο με κυμαινόμενα επιτόκια, που σημαίνει ότι ανά πάσα στιγμή οι δανειολήπτες θα μπορούσαν να πέσουν και στην παγίδα των υψηλών επιτοκίων. Θα συναινούσαν, λοιπόν, σε έναν τέτοιο, εκ των πραγμάτων, διπλά επικίνδυνο δανεισμό οι δανειολήπτες-καταναλωτές, αν οι τράπεζες δεν τους έπειθαν για το αντίθετο; Οι έντυπες, μάλιστα, συμβάσεις δεν επισημαίνουν καν την μετά βεβαιότητας επελευσομένη πραγμάτωση του συναλλαγματικού κινδύνου στη μεγάλη χρονική διάρκεια ενός στεγαστικού, ιδίως, δανείου, ενώ τον κίνδυνο του επιτοκίου αποσιωπούν παντελώς.

Αναζητώντας λοιπόν κανείς τις **αθέμιτες συμπεριφορές** των τραπεζών, πριν, κατά και μετά τη σύναψη των συμβάσεων δανείου σε ελβετικά φράγκα, διαπιστώνει ευχερώς ότι:

(α) Δεν υπήρξε, ορθή και σωστή πληροφόρηση του δανειολήπτη για τους κινδύνους ενός δανείου σε ξένο νόμισμα. Η αναφορά στις σχετικές συμβάσεις ότι τον συναλλαγματικό κίνδυνο φέρει αποκλειστικά ο πελάτης, στον οποίο, ίσως, παρέχονται δυνατότητες μερικής (καθ' ύψος και χρόνο και περίσταση) ασφάλισης κατά του κινδύνου, δεν συνιστά καν πληροφόρηση. Οι τράπεζες θα εκπλήρωναν τις σχετικές υποχρεώσεις τους από την καλή πίστη και την επαγγελματική ευσυνειδησία, αν ενημέρωναν επαρκώς τον πελάτη τους για την βεβαιότητα (!!!) ότι στη μεγάλη χρονική διάρκεια του δανείου ο συναλλαγματικός κίνδυνος και ο κίνδυνος επιτοκίου θα επέρχονταν οπωσδήποτε, παροδικά ή μόνιμα, και

αν υπεδείκνυαν στον πελάτη ουσιαστικούς τρόπους πλήρους αποφυγής του με την δική τους (των τραπεζών) συμβολή.

(β) Σε συνάφεια προς την παραπάνω διαπίστωση, παρατηρείται, ειδικότερα, ότι υπήρξε, ιδίως, παραπλανητική παράλειψη-αποσιώπηση των πραγματικών κινδύνων της συναλλαγής (συναλλαγματικού και επιτοκίου). Εξ όσων γνωρίζουμε, ουδείς, πράγματι, όρος δεν έχει συμπεριληφθεί στις σχετικές συμβάσεις για τους κινδύνους αυτούς, ευθέως και ρητώς, με τρόπο που να προκαλεί την έλλογη, εταστική, εκτιμητική της σημασίας τους, προσοχή του δανειολήπτη. Αντιθέτως, μάλιστα, η διαφημιστική εκστρατεία και η από θέση ασκουμένη πειθώ των τραπεζών για την ασφάλεια του «προϊόντος», ο καλλιεργηθείς ενθουσιασμός, δεν άφηνε περιθώρια σοβαρής ανησυχίας και ορθολογικού υπολογισμού των κινδύνων. Οι τράπεζες θα εκπλήρωναν και εν προκειμένω τις σχετικές υποχρεώσεις τους, δεν θα παρέλειπαν δηλαδή να παράσχουν ουσιώδεις, αναγκαίες για τον μέσο καταναλωτή πληροφορίες, αν πληροφορούσαν ρητά και με διαύγεια τον κάθε δανειολήπτη για την έννοια και τη σημασία του συναλλαγματικού κινδύνου και του κινδύνου επιτοκίου και για τις συνέπειες της επελεύσεως τους στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων αποπληρωμής του δανείου, παραθέτοντας, ιδίως, παραδείγματα κατανοητά στον μέσο καταναλωτή.

(γ) Υπήρξε παράλειψη αναφοράς στο πραγματικό –και συγκριτικό προς το δανεισμό σε ευρώ– κόστος του δανεισμού σε ελβετικά φράγκα, ενόψει των αναγκαιουσών συνεχών μετατροπών νομισμάτων. Ο μέσος, πράγματι, καταναλωτής παρατηρεί το επιτόκιο μόνον του δανείου, και εξ αυτού κατανοεί το κόστος. Μία πλήρης, επομένως, διαφανής ενημέρωση απαιτεί τον συνυπολογισμό των πρόσθετων ετήσιων και γενικών επιβαρύνσεων του δανειολήπτη στο ποσοστό του τόκου, ακριβώς όπως τούτο απαιτείται υπό τον τύπο του ΣΕΠΠΕ στην καταναλωτική πίστη. Εν προκειμένω όμως ουδεμία ορισμένη αναφορά –άρα και συνυπολογισμός– δεν γίνεται από τις τράπεζες των λοιπών –πέραν των τόκων– επιβαρύνσεων του δανειολήπτη για τις αναγκαιούσες μετατροπές νομισμάτων. Το θέμα αποκτά μείζονα σημασία, αν κανείς συνυπολογίσει ότι στην εποχή της συναλλαγματικής ελευθερίας, που διάγουμε, οι τιμές αγοραπωλησίας συναλλάγματος καθορίζονται από τις ίδιες τις τράπεζες.

Ο δανειολήπτης μένει, έτσι, απληροφόρητος για το κόστος του δανεισμού του σε ελβετικά φράγκα.

(δ)Υπήρξε παράλειψη σαφούς αναφοράς (αοριστία) τόσο περί της ανεκτής διακύμανσης των ισοτιμιών των νομισμάτων, όσο και περί του προσδιορισμού του συμφωνηθέντος, κατά τα λοιπά, «κυμαινομένου επιτοκίου» και των ορίων, επίσης, ανεκτής διακύμανσης αυτού. Αποτελεί, όντως, γενική παραδοχή στο πλαίσιο της διδασκαλίας και εφαρμογής του τραπεζικού δικαίου ότι οι τράπεζες, υποχρεούμενες να κήδονται των συμφερόντων των πελατών τους κατά καλή πίστη (ΑΚ 197, 288), οφείλουν σε περιπτώσεις αοριστίας ή απλώς οριστού της παροχής να εξηγούν εκ των προτέρων στον πελάτη τους μηχανισμούς προσδιορισμού της (πρβλ. άρθρα 371επ. ΑΚ) και να συμφωνούν, ακόμα, όρια ανεκτής για τη σχέση μεταβολής, πέραν των οποίων απαιτούνται λήψη μέτρων από αμφοτέρα τα μέρη. Ουδεμία από τις υποχρεώσεις αυτές, τις υπαγορευόμενες από την καλή πίστη, δεν εκπλήρωσαν οι τράπεζες. Άφησαν απλά τον πελάτη αβοήθητο στο έλεος των κινδύνων.

(ε)Υπήρξε παροιμιώδης αδιαφορία των τραπεζών να πληροφορήσουν εγκαίρως τους δανειολήπτες για τους κινδύνους, που στην πορεία άρχισαν, πράγματι, να εμφανίζονται. Σε πολλές περιπτώσεις υπήρξε, μάλιστα, εφησυχασμός και παραπλάνηση των τελευταίων με τα αποστελλόμενα *extraît* των οφειλομένων δόσεων, που δεν άφηναν να γίνει αμέσως αντιληπτός ο οποιοσδήποτε κίνδυνος, παρά μόνο όταν η δόση, καταβαλλομένη σε ευρώ, έφθανε σε ύψη, που ήταν αδύνατο να μην προκαλέσει την προσοχή του ατυχούς δανειολήπτη. Όμως οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες από την καλή πίστη (ΑΚ 288) να ειδοποιούν τον πελάτη για την τυχόν επελθούσα μεταβολή, να του παρέχουν προθεσμία διασκέψεως προς εξεύρεση λύσεων, να του προτείνουν λύσεις. Ουδεμία από τις υποχρεώσεις αυτές εκπλήρωσαν.

(στ)Υπήρξε, ακόμα, παράλειψη πρόβλεψης και παροχής δυνατότητας στον δανειολήπτη να διαφύγει των κινδύνων -π.χ. με καταγγελία- και χωρίς κόστος, αν αυτοί επέρχονταν. Είναι, πράγματι, θέμα στοιχειώδους πρόνοιας και επαγγελματικής ευσυνειδησίας να προβλέπεται και να παρέχεται σε μια σχέση εμπιστοσύνης τρόπος διαφυγής των κινδύνων, αν αυτοί επέλθουν. Η καλή πίστη (ΑΚ 288) επέβαλε και πάλι την συγκεκριμένη υποχρέωση στις τράπεζες. Αυτές ουδεμία σχετική πρόνοια είχαν κάνει, ούτε παρέσχον καν στους πελάτες την διέξοδο τουλάχιστον

της επαναμετατροπής του δανείου σε ευρώ ή της καταγγελίας του, αν ο πελάτης έβρισκε άλλες συμφέρουσες λύσεις σε άλλες τράπεζες, όπως θα έπρεπε να είχαν κάνει από την πρώτη χρονική στιγμή της διατάραξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

(ζ)Υπήρξε σκανδαλώδης πληθωρική τακτική των ίδιων των τραπεζών σε δανεισμό ελβετικών φράγκων (αύξηση ζήτησης), τέτοια, που η ίδια προκάλεσε νομοτελειακά και τον συναλλαγματικό κίνδυνο.

(η)Υπάρχει μια πεισματική συνεχιζόμενη άρνηση των τραπεζών να διευθετήσουν το ζήτημα, που οι ίδιες προκάλεσαν. Επιτέλους (!!!), οι ίδιες έπεισαν τους δανειολήπτες να προτιμήσουν το εν λόγω δάνειο, στο πλαίσιο σχέσεως εμπιστοσύνης. Οι ίδιες, για τους ίδιους ακριβώς λόγους, θα έπρεπε να ενεργήσουν παντοιοτρόπως για να μην επέλθει ζημία στους πελάτες τους.

(θ)Παρέβησαν, εν τέλει, τους σαφείς διοικητικούς περιορισμούς –και τους περιορισμούς της ίδιας της κοινωνικής αποστολής τους- για την χορήγηση του συναλλάγματος με περίσκεψη, προς κάλυψη ιδίως συγκεκριμένων αναγκών των δανειοληπτών στο ξένο νόμισμα.

Φαίνεται, εκ των λόγων αυτών, ότι οι τράπεζες ακολούθησαν στη χώρα μας και αλλού, σχετικά με το ζήτημα, πρακτικές αντίθετες προς τις απαιτήσεις της επαγγελματικής ευσυνειδησίας, στρεβλώνοντας, όντως, ουσιωδώς, την συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή, δανειολήπτη (άρθρα 9α παρ. ε' και η', 9γ παρ. 1επ. 9δ επ.). Παρέλειψαν να δώσουν και ουσιώδεις πληροφορίες, κρίσιμες για την λήψη σωστής απόφασης από τον μέσο καταναλωτή (άρθρο 9ε, παρ. 1), ενώ, παράλληλα, υπήρξε και «καταχρηστική επιρροή» του καλόπιστου καταναλωτή, που εμπιστεύθηκε την τράπεζά του, και επιθετική, επομένως, εμπορική πρακτική (άρθρα 9α παρ. ι' και 9ζ παρ. 1).

2. Οι αξιώσεις των δανειοληπτών

Η πολλαπλώς αθέμιτη, ως άνω, συμπεριφορά των τραπεζών δικαιολογεί, προφανώς, αξιώσεις των δανειοληπτών και των ενώσεων καταναλωτών κατ' αυτών, τόσο για παύση των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών και για παράλειψή τους στο μέλλον, επί των συνεχιζομένων, ιδίως, και με τον ίδιο επαχθή τρόπο λειτουργούντων δανειακών σχέσεων

με βάση το ελβετικό φράγκο, όσο και για αποκατάσταση των ζημιών τους από τις πρακτικές αυτές (αποζημίωση) (άρθρο 9θ ν. 2251/1994).

«Παύση των αθέμιτων πρακτικών και παράλειψή τους για το μέλλον», όσον αφορά τα υφιστάμενα δάνεια, σημαίνει ασφαλώς ότι οι τράπεζες οφείλουν να μεταχειρίζονται εφεξής, για το μέλλον, τους ήδη δανειολήπτες, ακριβώς όπως τους μεταχειρίζονταν αρχικά, προτού δηλαδή διαταραχθεί –έστω και κατ' ελάχιστον- η συναλλαγματική ισοτιμία των νομισμάτων, αφού έκτοτε η συμπεριφορά εν γένει των τραπεζών αποδεικνύεται αθέμιτη. Για τον ίδιο λόγο, μάλιστα, δεν φαίνεται νόμιμη και η εκ μέρους των τραπεζών είσπραξη αμοιβών από την ενεργουμένη εικονική μετατροπή νομισμάτων στην τιμή πώλησης του ελβετικού φράγκου ή σε ανώτερη αυτής τιμή, με την ευκαιρία καταβολής εκάστης δόσεως, αφού μετατροπή, στην πραγματικότητα δεν λαμβάνει χώρα, ούτε σημαίνει αυτή οπωσδήποτε «πώληση» ξένου νομίσματος. Θα μπορούσε, κάλλιστα, ως τιμή μετατροπής να ορίζεται εκείνη, η μικρότερη, της τιμής αγοράς του ελβετικού φράγκου από τις ίδιες τις τράπεζες, πράγμα που θα αντιστοιχούσε και στην επίδειξη καλόπιστης εκ μέρους τους συμπεριφοράς έναντι των δανειοληπτών, επιβαλλομένης άλλωστε από την ΑΚ 288. Με άλλα λόγια, ο δανειολήπτης θα πρέπει να εξακολουθήσει να αποπληρώνει το ληφθέν δάνειο σε ευρώ, με βάση την αρχική, κατά τον χρόνο της εκταμίευσης του δανείου, ισοτιμία του ευρώ προς το ελβετικό φράγκο, χωρίς τιμές μετατροπής υψηλότερες των τιμών αγοράς από τις ίδιες τις τράπεζες συναλλάγματος σε ελβετικά φράγκα, και με το συμφωνημένο κυμαινόμενο επιτόκιο, μη δυναμένου όμως αυτού (του επιτοκίου), κατά τις διακυμάνσεις του, να υπερβεί τα όρια του επιτοκίου δανεισμού σε ευρώ, γιατί αυτό ακριβώς ήθελαν να αποφύγουν οι δανειολήπτες και προσέφεραν οι τράπεζες.

Ως *«αποζημίωση για την ζημία που υφίστανται εξαιτίας της πρακτικής αυτής»*, κατά το ίδιο άρθρο –άρθρο 9θ ν. 2251/1994- οφείλει να εννοηθεί η ζημία, που σώρευσαν οι αθέμιτες πρακτικές των τραπεζών μέχρι σήμερα στους δανειολήπτες. Προεχόντως, ζημία συνιστά η εκ μέρους των τραπεζών είσπραξη των δόσεων των δανείων σε ελβετικά φράγκα, με βάση την τρέχουσα και συνεχώς διαταρασσόμενη συναλλαγματική ισοτιμία τους προς το ευρώ, σε βάρος του τελευταίου και των δανειοληπτών, που αποκλειστικά το διέθεταν και καλούνταν να

καταβάλλουν περισσότερα ευρώ για την κάλυψη της κάθε δόσεως σε ελβετικά φράγκα. Αυτά, δηλαδή, που έχουν καταβάλει ήδη οι δανειολήπτες στις τράπεζες, με βάση την διαταραγμένη σε βάρος τους συναλλαγματική ισοτιμία, καθ' υπέρβαση των αρχικών ορίων ισοτιμίας, συνιστούν τη ζημία τους, η οποία χρήζει αποκαταστάσεως, με την έννοια είτε της καταβολής της από τις τράπεζες, είτε του συμψηφισμού της προς τις αντίθετες αξιώσεις της κάθε τράπεζας από την εισέτι διαρκούσα δανειακή σχέση. Την ζημία αυτή θα είχαν προφανώς αποφύγει, αν οι τράπεζες είχαν εκπληρώσει όλες τις συμβατικές και νόμιμες κατά την καλή πίστη υποχρεώσεις τους έναντι των δανειοληπτών από τις διαπραγματεύσεις, ακόμα, και από την πρώτη στιγμή της διατάραξης της ισοτιμίας των νομισμάτων κατά την διάρκεια ισχύος της σύμβασης.

Το αν οι τράπεζες ζημιούνται ή όχι από την εξέλιξη αυτή στο εξεταζόμενο θέμα δεν έχει καμία απολύτως σημασία. Η τυχόν ζημία τους –που πάντως δεν φαίνεται να στοιχειοθετείται- θα είναι σε κάθε περίπτωση αποκλειστική συνέπεια δικής τους συμπεριφοράς και δικών τους αθέμιτων επιλογών, παραλείψεων και μεθοδεύσεων. Η διόρθωση των επιλογών τους και το «εύ», εφεξής, «πράττειν» είναι περαιτέρω θέμα δικό τους.

Αίτημα, επομένως, μιας ατομικής ή συλλογικής αγωγής δανειοληπτών, καταναλωτών, κατά τραπεζών μπορεί να είναι, κατά τις διατάξεις του άρθρου 9Θ και 10, παρ. 16, εδ. α' και δ' ν. 2251/1994, αφενός μεν η **παύση και η παράλειψη της αθέμιτης συμπεριφοράς** των τραπεζών να ζητούν καταβολή των δόσεων των δανείων, με βάση την οποιαδήποτε δυσμενή για τον δανειολήπτη ισοτιμία του ευρώ προς το ελβετικό φράγκο, σε σύγκριση με την αρχική, κατά τον χρόνο της καταρτίσεως της συμβάσεως, ή με βάση τα τυχόν μείζονα των αρχικών επιτόκια, αφετέρου δε η **καταβολή** (αναγνωριστικά, σε περίπτωση συλλογικής αγωγής) **αποζημίωσης** εκ μέρους των τραπεζών στους δανειολήπτες, για την ζημία που υφίστανται αυτοί από τις αθέμιτες τραπεζικές πρακτικές. Ως ζημία νοείται αυτή που έχει υποστεί και υφίσταται ο κάθε δανειολήπτης από τις καταβολές προς τις τράπεζες των δόσεων των δανείων ή από την συνολική επιστροφή των δανείων, με βάση τις επαχθώς γι' αυτούς διαταραγμένες ισοτιμίες ή τα επιτόκια και τις υψηλές τιμές μετατροπής του νομίσματος.

Π. Καταχρηστικοί και άκυροι Γενικοί Όροι Συναλλαγών.

1. Οι προβληματικοί γενικοί όροι

Ζήτημα τίθεται και ως προς την ισχύ καίριων γενικών όρων των συμβάσεων δανείων σε ελβετικά φράγκα, που καταρτίζονταν μεταξύ τραπεζών και πελατών τους. Αναμφίβολο είναι ότι οι υπογραφείσες συμβάσεις, από το πανομοιότυπο περιεχόμενο όλων τους κρινόμενες, συνιστούν έντυπα προδιατυπωμένες συμβάσεις, οι όροι των οποίων δεν έχουν τεθεί σε διαπραγμάτευση με τους δανειολήπτες, έχουσες, επομένως, τη φύση των συμβάσεων προσχωρήσεως.

Είναι μάλλον γνωστό σε όλους ότι της υπογραφής μιας σύμβασης στεγαστικού ή καταναλωτικού δανείου, -συμβάσεως, δηλαδή, με πρόσωπα μη εξοικειωμένα προς την τεχνική, οικονομική και νομική λειτουργία μιας τέτοιας ή και οποιασδήποτε άλλης συμβάσεως- προηγείται η προσωπική επικοινωνία τραπεζικού υπαλλήλου και ενδιαφερόμενου πελάτη. Ο τελευταίος πείθεται πάντα από τις διαβεβαιώσεις του υπαλλήλου, αρκείται σ' αυτές, αποφασίζει βάσει αυτών, και υπογράφει μηχανικά, χωρίς να αναγιγνώσκει καν το πολυσέλιδο κείμενο της έντυπης σύμβασης, που ο υπάλληλος εμφανίζει μπροστά του προς υπογραφή εκ των υστέρων, και το οποίο, άλλωστε, συχνά, ούτε καν κατανοεί, θεωρώντας περιττή την ενασχόληση μαζί του. Η επιβεβλημένη, όμως, καλόπιστη συμπεριφορά του τραπεζικού υπαλλήλου θα ήταν, στις περιπτώσεις αυτές, να θέσει στη διάθεση του πελάτη το έντυπο της συμβάσεως και να παραχωρήσει σ' αυτόν προθεσμία διασκέψεως και μελέτης, με σταθερή υπόδειξη «επισκέψεως» των σημαντικών ιδίως όρων, προτού ακολουθήσει επεξηγηματική συζήτηση επ' αυτών και η τελική υπογραφή της συμβάσεως. Βεβαίως, αναγκαία προϋπόθεση της σχετικής διεργασίας είναι ότι οι γενικοί όροι έχουν διατυπωθεί με σαφήνεια και ευκρίνεια, ώστε να μπορεί να γίνει αντιληπτό το νόημά τους ευχερώς από έναν μέσο καταναλωτή, στον περιορισμένο χρόνο των ταχέως διεξαγομένων σύγχρονων συναλλαγών, και να μην αφήνονται περιθώρια εξαγωγής διαφορετικών ή αντιφατικών συμπερασμάτων.

Ας υπομνησθεί ότι, συναφώς, η ΠΔΤΕ 2501/31.10.2002 υποχρεώνει ρητά τις τράπεζες να ενημερώνουν τον πελάτη τους πριν από τη σύναψη μιας σύμβασης, μέσω ιδίως φυλλαδίων και -εννοείται- επεξηγήσεων, για

τον «κίνδυνο από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας στην περίπτωση δανείων σε συνάλλαγμα..» και για «τη δυνατότητα και το κόστος χρησιμοποίησης τεχνικών κάλυψης του κινδύνου από την ενδεχόμενη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή και των επιτοκίων».

Οι σημαντικότεροι, λοιπόν, γενικοί όροι, που έχρηξαν ιδιαίτερης επισήμανσης, διαφάνειας, μελέτης και επεξήγησης, ήταν αυτοί του συναλλαγματικού κινδύνου, του επιτοκιακού κινδύνου και του συνολικού κόστους της πίστωσης για τον δανειολήπτη.

(α) Όσον αφορά τον συναλλαγματικό κίνδυνο, οι προδιατυπωμένες συμβάσεις δανείου σε ελβετικά φράγκα αναφέρουν συνήθως ότι τούτον φέρει αποκλειστικά ο δανειολήπτης, ενώ κάποιες έντυπες, επίσης, συνοδευτικές δηλώσεις, που υπέγραφε ο δανειολήπτης (όπως στην περίπτωση της Eurobank), αναφέρουν ότι «...θα πρέπει να συνυπολογίζονται οι πιθανές μεταβολές της συναλλαγματικής ισοτιμίας ... και ... το ισόποσο σε ευρώ... θα επηρεάζεται αναλογικά από το ποσοστό μεταβολής της ισοτιμίας...».

Είναι προφανές πως ο με τον τρόπο αυτόν επισημαινόμενος συναλλαγματικός κίνδυνος δεν κατανοείται ευχερώς και πλήρως από τον μέσο καταναλωτή. Ο τρόπος είναι ασαφής, μη συγκεκριμένος και καθόλου εύληπτος. Ο καταναλωτής-δανειολήπτης αδυνατεί, έτσι, να αντιληφθεί την έκταση, ιδίως, του κινδύνου, που αναλαμβάνει. Κατανοητός, ανταποκρινόμενος στην αρχή της διαφάνειας, θα ήταν ο εν λόγω γενικός όρος, αν είχε διατυπωθεί με αριθμητικά παραδείγματα και υποθέσεις, που θα καθιστούσαν άνευ ετέρου πρόδηλες, με κάθε δυνατή λεπτομέρεια, τις οικονομικές επιπτώσεις για έναν συνήθη καταναλωτή της διατάραξης της ισοτιμίας κατά μία ή δύο και πλέον μονάδες, όσον αφορά την επιστροφή όλου του δανείου ή την πληρωμή εκάστης δόσεως. Αν, ακόμα, ο όρος συνοδευόταν και με πληροφορίες για τις επικίνδυνες προοπτικές διατάραξης της ισοτιμίας. Αν, επίσης, ο όρος συνοδευόταν και με παράθεση των υποχρεώσεων της τράπεζας έναντι του δανειολήπτη για τις περιπτώσεις εμφάνισης της διατάραξης. Αν, εν τέλει, ο όρος συνοδευόταν και με την ενημέρωση του δανειολήπτη για τα δικαιώματα, που θα μπορούσε να ασκήσει με βάση τις γενικές ή ειδικές διατάξεις των νόμων ή τη σύμβαση, σε περιπτώσεις διατάραξης. Για να κατανοηθεί, συγκριτικά, η σχετική απρονοησία (ή κρυψιβουλία) των ελληνικών

τραπεζών, ο αναγνώστης παραπέμπεται στον αυστριακό νόμο για την καταναλωτική πίστη (Verbrauchercreditgesetz), όπου στην §6 εδ. 7 απαιτούνται ρητά να γίνονται προς τον δανειολήπτη έντονες επισημάνσεις των κινδύνων, με γραφικές παραστάσεις και παραδείγματα υπολογισμού των επιπτώσεων πραγμάτωσης των κινδύνων.

Βεβαίως, κάποιες δανειακές συμβάσεις περιέχουν και τον όρο ότι «ο οφειλέτης και ο εγγυητής δηλώνουν ότι πριν την υπογραφή της ...σύμβασης, ενημερώθηκαν...και ότι...επεξηγήθηκαν όλοι οι όροι...και ιδίως οι κίνδυνοι που μπορεί να προκύψουν από ενδεχόμενη αύξηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ...». Όπως, όμως, και παραπάνω αναφέρθηκε, ο όρος είναι αναληθής και εν πάση περιπτώσει άκυρος, ως καταχρηστικός, είτε κατά το άρθρο 6, είτε, ειδικότερα, κατά τη διάταξη του άρθρου 7 περ. κδ' ν. 2251/1994, στο μέτρο που βεβαιώνει γνώση των κινδύνων εκ μέρους των δανειοληπτών (καταναλωτών), ενώ στην πραγματικότητα τους αγνοούν.

(β) **Όσον αφορά τον κίνδυνο του επιτοκίου**, οι υπογραφείσες συμβάσεις αναφέρουν, συνήθως, μόνον ότι το επιτόκιο θα είναι κυμαινόμενο με βάση το LIBOR, πλέον ενός σταθερού περιθωρίου. Κυμαινόμενο, όμως, επιτόκιο LIBOR σημαίνει επιτόκιο δυνάμενο να αυξομειώνεται καθημερινά, ανάλογα με την διακύμανση του μέσου όρου των επιτοκίων, που συμφωνούν οι τράπεζες του Λονδίνου σε δάνεια που χορηγούν σε άλλες τράπεζες (διατραπεζικό επιτόκιο).

Και πάλι ο όρος είναι ασαφής. Οι δανείστριες ελβετικών φράγκων τράπεζες θα έπρεπε να αναφέρουν το τρέχον επιτόκιο LIBOR, την διακύμανσή του εντός των τελευταίων ετών, τις προοπτικές διαμόρφωσής του προς τα άνω, τις υποχρεώσεις τους έναντι του δανειολήπτη σε περίπτωση αύξησης των επιτοκίων, τα δικαιώματα του δανειολήπτη, παραδείγματα επηρεασμού της αύξησης του επιτοκίου στην καταβολή εκάστης δόσεως και μέχρις επιστροφής όλου του δανείου.

(γ)**Όσον αφορά το συνολικό κόστος της πίστωσης**, οι δανειακές συμβάσεις περιέχουν ρήτρες μετατροπής του νομίσματος, σε κάθε περίπτωση καταβολής, με έξοδα του δανειολήπτη. Η συνήθης διατύπωση του όρου ότι ο δανειολήπτης «υποχρεούται να εκπληρώσει... τις υποχρεώσεις του προς την τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορήγησης, είτε σε

EURO με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής» -παρά την δήθεν ευχέρεια που παρέχει- οφείλει πάντα να εννοείται μονοσήμαντα. Ότι δηλαδή ο πελάτης θα πρέπει να επιστρέφει το δάνειο σε ευρώ –αφού ελβετικά φράγκα εκ των πραγμάτων δεν διαθέτει- στο ύψος της συμφωνημένης σε ελβετικά φράγκα δόσης ή του εξοφλούμενου τμήματος ή όλου του δανείου, με βάση την ισοτιμία ευρώ/ελβετικού φράγκου κατά την ημερομηνία πληρωμής και στην τιμή πώλησης του ελβετικού φράγκου, που θα έχει καθορίσει η ίδια η τράπεζα κατά την απόλυτη (;) κρίση της (περίπτωση αοριστίας παροχής, ΑΚ 372). Ας μη λησμονείται στο σημείο αυτό ότι η αξία του ξένου νομίσματος καθοριζόταν παλαιότερα, υπό το καθεστώς των συναλλαγματικών περιορισμών, από την Τράπεζα της Ελλάδος. Σήμερα, καθορίζεται ελεύθερα από τις τράπεζες, που εκδίδουν σχετικά ημερήσια δελτία τιμών συναλλάγματος. Έτσι, ο πελάτης αδυνατεί πλήρως να κατανοήσει και να υπολογίσει ορθά το γενικό κόστος της πίστωσης, του δανείου, που του παρέχει η τράπεζα, αφού ούτε την σημασία της διατάραξης της ισοτιμίας μπορεί να εκτιμά, ούτε την μελλοντική ισοτιμία μπορεί να γνωρίζει, ούτε και την προμήθεια της τράπεζας για την μετατροπή, ως δική του δαπάνη, μπορεί να προσδιορίσει. Όπως και παραπάνω αναφέρθηκε, οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες να καθιστούν διαφανή και τον όρο αυτόν, αφού αποδεικνύεται καίριας σημασίας για την εκτίμηση των κινδύνων και των επιβαρύνσεων του δανειολήπτη. Πρόσφορος τρόπος τήρησης της διαφάνειας θα ήταν ο συνυπολογισμός, τουλάχιστον, των επιβαρύνσεων από τις μετατροπές του νομίσματος στο συμφωνηθέν επιτόκιο, πλέον, βεβαίως, των λοιπών παραδειγματικών επισημάνσεων του συναλλαγματικού κινδύνου κατά τα ανωτέρω. Στην ανάγκη αυτή καμία τράπεζα δεν ανταποκρίθηκε.

Συναφώς, ως προς όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, έχει ορθά παρατηρηθεί πως οι γενικοί όροι συναλλαγών ικανοποιούν την απαίτηση της διαφάνειάς τους, όταν αυτοί δύνανται να κατανοηθούν όχι μόνον από τυπική και γραμματική άποψη, αλλά και κατά την οικονομική τους λειτουργία (βλ. απόφαση ΔΕΕ της 30.4.2014, υπόθ. C-26/13 –Kásler A. κλπ. κατά OTP Jelzalogbank Zrt.) Οι γενικοί, έτσι, όροι, που δεν αφήνουν να διαγνωσθεί ευκρινώς από πλευράς καταναλωτή η πραγματική, νομική και οικονομική κατάσταση και οι συνέπειες αυτής, οδηγούν σε διατάραξη της ισορροπίας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών κατά την διάταξη της παρ.6 του άρθρου 2 του ν. 2251/1994, με

αποτέλεσμα να θεωρούνται αυτοί άκυροι ως καταχρηστικοί (βλ. ιδίως ΠΠρΞάνθης 23/2014, ΧρΙΔ 2014, σελ. 606 με παρατ. Ευθυμίου –Επίσης, ΔΕΕ 2014, σελ. 500, με παρατ. Μαργαρίτη κ.ά.). Η έλλειψη διαφάνειας καθιστά, συνεπώς, τους προαναφερθέντες όρους των δανειακών συμβάσεων σε ελβετικά φράγκα άκυρους.

2. Ο όρος περί του τρόπου εξοφλήσεως του δανείου, ειδικότερα

Ειδικότερα, συναντάται στις τραπεζικές συμβάσεις ο ούτως διατυπωμένος –με μικρές παραλλαγές– γενικός όρος: «η εξόφληση του δανείου θα γίνεται είτε στο νόμισμα της χορήγησης, είτε σε αντίστοιχης ισοτιμίας ευρώ, με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης από την τράπεζα του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής» (βλ. π.χ. όρους συμβάσεων των τραπεζών EUROBANK και ΠΕΙΡΑΙΩΣ) ή «οι δόσεις αποπληρωμής του δανείου θα υπολογίζονται σε ελβετικά φράγκα με βάση το εκάστοτε ισχύον επιτόκιο..... και θα εξοφλούνται... με το ισότιμο ποσό σε ευρώ, το οποίο προκύπτει από την μετατροπή του ποσού της δόσης από ελβετικά φράγκα σε ευρώ με βάση την τιμή πώλησης από την τράπεζα του ελβετικού φράγκου κατά την ημερομηνία πληρωμής της δόσης...»(βλ. π.χ. όρους των συμβάσεων των τραπεζών ΕΘΝΙΚΗ και MILLENIUM).

Η σύγκυση είναι προφανής. Κανονικά το δάνειο είναι επιστρεπτέο στο νόμισμα που έχει χορηγηθεί. Τούτο συνιστά αληθή καταβολή σε εκπλήρωση της σχετικής ενοχής (ΑΚ 806). Αν συμφωνείται επιστροφή σε άλλο νόμισμα, το δάνειο εμπεριέχει και υπόσχεση αντί καταβολής. Αν συμφωνείται επιστροφή (εκπλήρωση) είτε στο νόμισμα της συμφωνημένης παροχής, είτε σε άλλο νόμισμα, το δάνειο εμπεριέχει υπόσχεση χάριν καταβολής, εν τη εννοία των άρθρων 416 και 421 ΑΚ. Αν το δάνειο συμφωνείται εξοφλητέο σε ξένο μόνο νόμισμα και είναι πληρωτέο στην Ελλάδα, ο οφειλέτης έχει –κατά κανόνα– από το νόμο το δικαίωμα να το πληρώσει στο εγχώριο, εθνικό νόμισμα (σε ευρώ), αν δεν έχει συμφωνηθεί με τον δανειστή του το αντίθετο (ΑΚ 291).

Στην πρώτη, πάντως, ως άνω, περίπτωση, φαίνεται ότι παρέχεται διαζευκτική στον δανειολήπτη ευχέρεια πληρωμής είτε σε ελβετικά φράγκα, είτε σε ευρώ. Στην δεύτερη περίπτωση φαίνεται ότι συμφωνείται πληρωμή μόνον σε ευρώ. Και στις δύο, ωστόσο, περιπτώσεις, μεθοδεύεται από τις τράπεζες μετατροπή των καταβαλλομένων ευρώ σε ελβετικά φράγκα. Αυτά ως ελέχθη κατακρατεί σε εξόφληση της

οφειλόμενης εκ μέρους του δανειολήπτη δόσεως του δανείου, τα δε καταβαλλόμενα ευρώ κατακρατεί, επίσης, ως τίμημα αγοράς των αντιστοιχούντων στη δόση ελβετικών φράγκων. Με την μεθόδευση, όμως αυτή, τελικώς καταβλητέο φαίνεται ότι είναι το «αγοραζόμενο» και, πράγματι, κατά τη σύμβαση, οφειλόμενο νόμισμα χορήγησης, δηλαδή το ελβετικό φράγκο. Αληθής λαβύρινθος αντιφάσεων!!!

Στην πραγματικότητα, ηθελημένη και δυνατή ήταν μόνον η πληρωμή σε ευρώ και στις δύο περιπτώσεις. Σε νόμισμα, δηλαδή, τυπικά (όχι ουσιαστικά) διαφορετικό από εκείνο της χορήγησης. Οι λοιπές προβλεπόμενες μεθοδεύσεις των τραπεζών, που περιπλέκουν τα πράγματα, αναδεικνύουν απλώς την ασάφεια του όρου, ο οποίος πρέπει να ερμηνευθεί με αναζήτηση της αληθούς βουλήσεως και όπως απαιτεί η καλή πίστη, λαμβανομένων υπόψη των συναλλακτικών ηθών (ΑΚ 173, 200), σύμφωνα ακόμα με την ειδική διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 2 ν. 2251/1994. Κατά συνέπεια, ο ως άνω όρος οφείλει να γίνει αντιληπτός ως πρόβλεψη υποχρέωσης του δανειολήπτη να πληρώνει τις οφειλόμενες δόσεις του δανείου σε ελβετικά φράγκα με την καταβολή στην τράπεζα ευρώ και δη τόσων, όσα θα αντιστοιχούν στην συμφωνημένη δόση των ελβετικών φράγκων κατά την ισοτιμία των δύο νομισμάτων στον χρόνο της καταβολής, υπολογιζομένης και αυτής στο ύψος της τιμής πώλησεως του ελβετικού φράγκου από την τράπεζα στον χρόνο εκείνο. Πρόκειται, δηλαδή, κατ' ουσίαν για συμφωνία ανάληψης νέας υποχρέωσης του δανειολήπτη αντί καταβολής. Αντί της προσηκούσης καταβολής ελβετικών φράγκων, ο δανειολήπτης αναλαμβάνει πράγματι την υποχρέωση να καταβάλει ευρώ με τον συμφωνηθέντα τρόπο.

Στην ασαφή αυτή διατύπωση του σχετικού όρου, προστίθεται και η ασάφεια της ενημέρωσης του δανειολήπτη για τον συναλλαγματικό κίνδυνο. Ο τελευταίος εμμέσως μόνον μπορεί να γίνει αντιληπτός από την διατύπωση του όρου. Ο δανειολήπτης, δηλαδή, θα μπορέσει να αντιληφθεί τη σημασία του, αν υποψιαστεί ότι η αναγωγή στην «ισοτιμία» των νομισμάτων υπονοεί ανάληψη του συναλλαγματικού κινδύνου από τον ίδιο. Βεβαίως, σε κάποιες δανειακές συμβάσεις προστίθεται –σε διαφορετικά, πάντως σημεία, μη συνδεδεμένα μεταξύ τους- και ο σαφέστερος όρος ότι «τον κίνδυνο της διατάραξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας τον φέρει αποκλειστικά ο δανειολήπτης». Και

αυτός, όμως, όπως και ο προηγούμενος, για να είναι κατανοητοί από τον απλό δανειολήπτη, θα έπρεπε –όπως και ανωτέρω αναφέρθηκε- να συνοδεύονται, με τρόπο συγκεκριμένο, από εύληπτα παραδείγματα και καίριες αναφορές στις επιπτώσεις των διαταράξεων των ισοτιμιών, υποδεικνύοντας επιπλέον με σαφήνεια, πότε θα ήταν ο κατάλληλος χρόνος μιας ενδεχόμενης καταγγελίας ή μετατροπής εκ νέου της σύμβασης σε ευρώ εκ μέρους του δανειολήπτη, ώστε να αποφύγει αυτός τις βαριές επιπτώσεις της διατάραξης. Σιωπώντας, επί των θεμάτων αυτών και άλλων, ως ανωτέρω, η σύμβαση παραπλανά τον δανειολήπτη ότι δεν έχει αντίστοιχα δικαιώματα κατά του προμηθευτή (τράπεζας).

Ας σημειωθεί ότι την παραπάνω παρατήρηση ενστερνίζεται πλέον ρητά η οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με την στεγαστική πίστη. Στην οδηγία, πράγματι, αυτή, εκτός από την απαιτούμενη πλήρη και διαφανή πληροφόρηση του δανειολήπτη κατά το προσυμβατικό στάδιο, επιβάλλεται η υποχρέωση της «ανά πάσαν στιγμή» ενημέρωσής του και «της επεξήγησης των επιπτώσεων... όταν η σύμβαση είναι εκπεφρασμένη σε ξένο νόμισμα», ενώ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να «...μεριμνούν ώστε...να διασφαλίζεται ότι ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα να μετατρέψει τη σύμβαση πίστωσης σε εναλλακτικό νόμισμα... ή να υπάρχουν άλλες ρυθμίσεις που περιορίζουν τον συναλλαγματικό κίνδυνο...». Το ότι η οδηγία αυτή καθυστερημένα επιβάλει τις σχετικές υποχρεώσεις στις τράπεζες, δεν σημαίνει ότι αυτές δεν υφίσταντο και προηγούμενα.

Πράγματι, όλες οι εν λόγω υποχρεώσεις, που και η οδηγία πλέον αναγνωρίζει, όπως για σαφή και συνεχή ενημέρωση του δανειολήπτη, για επεξηγήσεις, για προστασία των έννομων αγαθών του και της περιουσίας του, για προειδοποιήσεις και αποτροπές κινδύνων και άλλες –ακόμα και για την τήρηση του απορρήτου-, συνιστούν υποχρεώσεις κάθε τράπεζας και αντίστοιχα δικαιώματα κάθε τραπεζικού πελάτη, απορρέοντα, ούτως ή άλλως, ανέκαθεν, από την αναγνωρισμένη σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ τους, από την καλή, δηλαδή, πίστη και δη από τη διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ (και του 197 ΑΚ). Αυτά ακριβώς τα δικαιώματα, διευρύνοντας το περιεχόμενο της ενοχής, συνιστούν, καταρχάς, συμβατικά δικαιώματα, έστω κι αν δεν έχουν ρητά συμφωνηθεί, ώστε, σε περίπτωση μη ικανοποίησεως τούτων, να στοιχειοθετείται, οπωσδήποτε, πλημμελής εκπλήρωση της παροχής (περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης μιας ενοχικής

σχέσεως) εκ μέρους του οφειλέτη, εν προκειμένω της τράπεζας. Και με την πρόσθετη αυτή παρατήρηση, μπορεί πλέον κανείς να αγχθεί ευχερέστερα στο ακόλουθο συμπέρασμα:

3. Η καταχρηστικότητα και ακυρότητα των γενικών όρων

Οι παραπάνω γενικοί όροι των δανειακών συμβάσεων σε ελβετικό φράγκο, που επιρρίπτουν ουσιαστικά, άμεσα ή έμμεσα και χωρίς διαφάνεια, τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη, παραλείποντας να του προσφέρουν διεξόδους αποφυγής του και μη αναγνωρίζοντας σχετικές για την περίπτωση υποχρεώσεις των τραπεζών και δικαιώματα του δανειολήπτη, παρίστανται, ειδικότερα, ως όροι **καταχρηστικοί**. Συνιστούν, δηλαδή, περιπτώσεις των ονομαστικά απαριθμούμενων στο νόμο καταχρηστικών όρων, και δη εκείνων των διατάξεων του άρθρου 2, παρ. 7, περ. β', γ' και ιζ' του ν. 2251/1994.

Καταχρηστικοί, λοιπόν, είναι οι ως άνω όροι επειδή *«περιορίζουν τις ανειλημμένες συμβατικές υποχρεώσεις και ευθύνες των προμηθευτών»*, τις ευθύνες, δηλαδή, που κατά την διευρυμένη έννοια της ενοχής υπέχουν πάντοτε οι τράπεζες, ειδικά, έναντι των πελατών τους, κατά καλή πίστη. Καταχρηστικοί είναι, επίσης, οι ίδιοι όροι, επειδή *«αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή»*, ως προς τον συναλλαγματικό κίνδυνο και την οποιαδήποτε πρόνοια διαφύλαξης των συμφερόντων του δανειολήπτη, που τον εμπιστεύθηκε ακριβώς για τον λόγο αυτόν. Καταχρηστικοί είναι ακόμα οι όροι αυτοί, επειδή *«συνεπάγονται παραίτηση του καταναλωτή από τα δικαιώματά του σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής του προμηθευτή, ακόμη και αν τον προμηθευτή βαρύνει πταίσμα»*. Τέτοια, πράγματι, δικαιώματα του δανειολήπτη κατά της τράπεζας γεννώνται, κατά τα ανωτέρω, σε πλείστες όσες περιπτώσεις παραλείψεων των τραπεζών να εκπληρώσουν υποχρεώσεις τους από την καλή πίστη, ενόψει του προβλεπομένου να επέλθει ή ήδη επελθόντος συναλλαγματικού κινδύνου. Ο όρος, έτσι, που φορτώνει μεν τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη, χωρίς να αναγνωρίζει υποχρεώσεις του άλλου μέρους, για τις περιπτώσεις ενδεχόμενης ή πραγματικής επελεύσεως του κινδύνου, συνεπάγεται όντως παραίτηση του καταναλωτή δανειολήπτη από τα αντίστοιχα δικαιώματά του κατά της τράπεζας.

Εν πάση δε περιπτώσει, τέτοιοι όροι, και αν δεν είναι καταχρηστικοί, είναι οπωσδήποτε άκυροι και μη δεσμευτικοί, επειδή δεν έχουν διατυπωθεί, κατά τα ανωτέρω, με «τρόπο σαφή, συγκεκριμένο και εύληπτο, ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί πλήρως το νόημά τους» (άρθρο 2 παρ.2 ν. 2251/1994). Αν και η περίπτωση αυτή του αδιαφανούς όρου φαίνεται να πληροί και την υπόσταση του καταχρηστικού όρου, με βάση το γενικό κριτήριο της διατάξεως της παραγράφου 6 του άρθρου 2 του ν. 2251/1994, αρκεί προφανώς για την αναγνώριση της ακυρότητάς του η διάγνωση και μόνον της αδιαφάνειάς του κατά την διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 2 του ν. 2251/1994.

4. Οι εκ της ακυρότητας των γενικών όρων συνέπειες.

Η αναγνώριση, καταρχήν, της ακυρότητας των όρων αυτών, περί επιρρίψεως του συναλλαγματικού κινδύνου στον δανειολήπτη, δεν οδηγεί και σε εφαρμογή της ενδοτικού δικαίου διατάξεως του άρθρου 291 ΑΚ. Η εφαρμογή, πράγματι, της διατάξεως αυτής, ούσης διατάξεως ενδοτικής, υποχωρεί τόσον ενώπιον μιας διαφορετικής συμβατικής ρύθμισης των μερών –που εν προκειμένω συνιστά ο όρος περί καταβολής των δόσεων του δανείου σε ελβετικά φράγκα ή σε ευρώ, με όλες τις επέκεινα μεθοδεύσεις-, όσο και –κυρίως- ενώπιον των επιταγών των αναγκαστικού δικαίου διατάξεων, όπως αυτών των άρθρων 200, 281 και 288 ΑΚ, που διέπουν ειδικά τη σχέση και επιβάλλουν άλλες υποχρεώσεις και δικαιώματα, κατά τα ανωτέρω. Προϋποθέτουσα, εξάλλου, η διάταξη αυτή –άλλως, ερειδομένη σε- ισορροπία δυνάμεων και συμφερόντων των μερών, ευχερώς μπορεί να παραμερισθεί σε περιπτώσεις, όπου η κατάσταση συμφερόντων των μερών και το ισοζύγιο των δυνάμεων τους είναι διαφορετικά, όπως εν προκειμένω, όπου στην μεγαλειώδη παντοειδή ισχύ της τράπεζας αντιπαρατίθεται η μικρότητα του κάθε δανειολήπτη. Εξάλλου, η διάταξη της ΑΚ 291 αναφέρεται προφανώς σε στιγμιαίες, πρόσκαιρες ενοχές και όχι σε διαρκείς ενοχές, όπως το δάνειο, το επιστρεφόμενο σε διάρκεια χρόνου, ενώ ο συναλλαγματικός κίνδυνος –για τον λόγο προφανώς αυτόν, της προσωρινής ενοχής- δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Εν τέλει, η ΑΚ 291 αναφέρεται σε άλλες εποχές. Τις εποχές των συναλλαγματικών περιορισμών και των μέτρων προστασίας του εθνικού νομίσματος ως αποκλειστικού μέσου πληρωμών. Έτσι, με την ΑΚ 291, αποσκοπήθηκε η διευκόλυνση της πληρωμής στην Ελλάδα (από έλληνες) συμφωνημένης ήδη παροχής σε ξένο αποκλειστικά

νόμισμα με καταβολή εγχώριου νομίσματος, για λόγους, επίσης, μείζονος προστασίας του εγχώριου νομίσματος, «με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος», η οποία μάλιστα καθοριζόταν σε επίσημα Δελτία της Τράπεζας της Ελλάδος» και όχι από τις ίδιες τις τράπεζες. Ο οφειλέτης, με την ΑΚ 291, είχε την «διαζευκτική ευχέρεια» να καταβάλει σε εκπλήρωση της ίδιας ενοχής –και όχι επειδή δημιουργήθηκε άλλη νομική αιτία παροχής- την αξία του ξένου νομίσματος και όχι αυτούσιο το ξένο νόμισμα

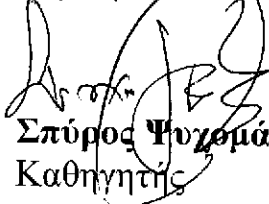
Η ακυρότητα, επομένως, των ως άνω γενικών όρων, περί της ανάληψης, ουσιαστικά, του συναλλαγματικού κινδύνου αποκλειστικά από τον δανειολήπτη, ο οποίος υποχρεώνεται σε πληρωμή τόσων ευρώ, όσα αντιστοιχούν στην υπολογισμένη σε πλασματικά «αγοραζόμενα» απ' αυτόν ελβετικά φράγκα δόση, κατά τον χρόνο της καταβολής, δημιουργεί κενό της συμβάσεως. Το κενό τούτο, δεν αναπληρώνεται από την διάταξη της ΑΚ 291, αλλά συμπληρώνεται κατά καλή πίστη (ΑΚ 200, 288 και 173), προς την κατεύθυνση, που και ανωτέρω αναφέρθηκε. Προς την κατεύθυνση, δηλαδή, της αποδοχής της δέσμευσης του δανειολήπτη να εκπληρώνει επακριβώς τις υποχρεώσεις του από το δάνειο σε ελβετικά φράγκα, καταβάλλοντας τις συμφωνημένες δόσεις σε ευρώ, με την ισοτιμία των δύο νομισμάτων και με το επιτόκιο, όμως, που ίσχυε κατά τον χρόνο της σύναψης του δανείου ή τη συμφερότερη για τον δανειολήπτη ισοτιμία και το μικρότερο επιτόκιο, που μπορεί να διαμορφώθηκε κατά την διάρκεια του δανείου και της πληρωμής εκάστης δόσεως. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να υποχρεωθεί ο δανειολήπτης σε μείζονες τούτων καταβολές. Αυτές δεν τις υπολόγισε και δεν μπόρεσε να τις εκτιμήσει, ως σοβαρή, αξιολογήσιμη πιθανότητα εξέλιξης της δανειακής σχέσεως ο μέσος δανειολήπτης, εξαιτίας των αδιαφανών, κατά τα ανωτέρω, σχετικών γενικών όρων των δανειακών συμβάσεων. Δεν μπορεί, εξάλλου, να υποχρεωθεί γι' αυτές, τις μείζονες καταβολές, γιατί η ισχύς των γενικών όρων περί αναπροσαρμογής των δόσεων του δανείου, με βάση την τρέχουσα ισοτιμία των νομισμάτων και τα επιτόκια, αποδείχθηκαν, παραπάνω, αόριστοι, καταχρηστικοί και άκυροι, ενώ η αλλαγή του καθεστώτος αποπληρωμής του δανείου προϋπέθετε ενέργειες της τράπεζας, σε εκπλήρωση αντίστοιχων υποχρεώσεων έναντι του δανειολήπτη και προς όφελος του, τις οποίες αυτή, είτε άμεσα ή έμμεσα, αλλά πάντοτε αθέμιτα, απέκλειε, είτε ολοκληρωτικά αποσιώπησε, είτε δεν προέβη τουλάχιστον σ' αυτές, όταν και όπως

έπρεπε να πράξει, με βάση τις επιταγές της σύμβασης και του νόμου, ιδίως δε της καλής πίστεως, προστατεύοντας, έτσι, τα συμφέροντα του πελάτη της, δανειολήπτη.

Και με βάση, επομένως, τις παρατηρήσεις επί των γενικών όρων των δανειακών συμβάσεων σε ελβετικά φράγκα, προκύπτει ότι αίτημα μιας ατομικής ή συλλογικής αγωγής καταναλωτών κατά τραπεζών μπορεί να είναι -όπως και παραπάνω, στην περίπτωση των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών-, κατά τις διατάξεις πλέον του άρθρου 10 παρ. 16, εδ. α' και δ' ν. 2251/1994, αφενός μεν η **παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς** των τραπεζών να ζητούν καταβολή των δόσεων των δανείων, με βάση την οποιαδήποτε δυσμενή για τον δανειολήπτη ισοτιμία του ευρώ προς το ελβετικό φράγκα, σε σύγκριση με την αρχική, κατά τον χρόνο της καταρτίσεως της σύμβασεως, ή με βάση τα τυχόν μείζονα των αρχικών επιτόκια, αφετέρου δε η **αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας**, που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά των τραπεζών, ως τοιαύτης νοουμένης της ζημίας, που προήλθε και προέρχεται από τις καταβολές των δανειοληπτών προς τις τράπεζες των δόσεων των δανείων ή από την συνολική τους επιστροφή, με βάση τις επαχθώς γι' αυτούς διαταραγμένες ισοτιμίες ή επιτόκια. Και εν προκειμένω, ισχύει η παρατήρηση, πως αν οι τράπεζες ζημιώνονται από την εξέλιξη αυτή, διαθέτουν ενδεχομένως άλλα νόμιμα μέσα αναπροσαρμογής της παροχής για το μέλλον, συμμορφούμενες πάντως σε κάθε περίπτωση προς τις επιταγές της καλής πίστεως.

Ο γνωμοδοτών

Σπύρος Ψυχομάνης
Καθηγητής